

ESG koncept održivog poslovanja

Šoštarić, Dijana

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University North / Sveučilište Sjever**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:122:486001>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-13**

Repository / Repozitorij:

[University North Digital Repository](#)

**Sveučilište
Sjever**

Diplomski rad br. 429/PE/2022

ESG KONCEPT ODRŽIVOG POSLOVANJA

Dijana Šoštarić

Varaždin, rujan 2022. godine

Prijava diplomskog rada

Definiranje teme diplomskog rada i povjerenstva

ODJEL	Odjel za ekonomiju		
STUDIJ	diplomski sveučilišni studij Poslovna ekonomija		
PRISTUPNIK	Dijana Šošarić	JMBAG	0336042085
DATUM	30.09.2022.	KOLEGIJ	Inovacije i strateški razvoj
NASLOV RADA	ESG koncept održivog poslovanja		
NASLOV RADA NA ENGL. JEZIKU	ESG concept of sustainable business		
MENTOR	doc.dr.sc. Ernest Vlačić	ZVANJE	
ČLANOVI POVJERENSTVA	1. doc. dr. sc. Tomislav Radoš, predsjednik		
	2. prof. dr. sc. Ante Rončević, član		
	3. doc. dr. sc. Ernest Vlačić, mentor		
	4. izv. prof. dr. sc. Darijo Čerepinko, zamj. član		
	5.		

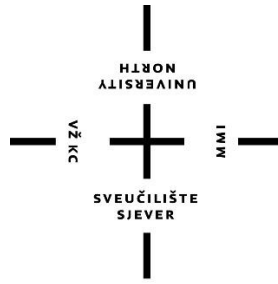
Zadatak diplomskog rada

BROJ	429/PE/2022
OPIS	<p>Globalne klimatske promjene predstavljaju značajne društvene, ekološke i ekonomske rizike za čovječanstvo a financije su prepoznate kao dominantna snaga koja može donijeti promjene. Proces internacionalizacije ne samo da je stvorio ravnotežu moći između regulatornih i tržišnih sila, već je stvorio i prostor za manevriranje nedržavnih organizacija koje nastoje utjecati na procese donošenja odluka.</p> <p>Za većinu ulagača, održivo ulaganje traži konkurentne povrate, ali također prepoznaje da su povrat na ulaganje dio veće slike koja uključuje zabrinutost za ljude i planet, ali i za zaradu.</p> <p>U radu je potrebno istražiti povjesni razvoj održivosti i razvoj ESG-a kroz institucije koje su utjecale na razvoj. Potrebno je istražiti mogućnosti primjene ESG-a u organizacijama i u financijskom sektoru te prikazati koncept održivog načina poslovanja na primjeru.</p>

ZADATAK URUČEN 30.09.2022.

POTPIS MENTORA

Sveučilište Sjever

Diplomski sveučilišni studij Poslovna ekonomija

Diplomski rad br. 429/PE/2022

ESG KONCEPT ODRŽIVOG POSLOVANJA

Studentica

Dijana Šoštarić

Mentor

doc.dr.sc. Ernest Vlačić

Varaždin, rujan 2022. godine

Predgovor

Globalne klimatske promjene predstavljaju značajne društvene, ekološke i ekonomske rizike za čovječanstvo a financije su prepoznate kao dominantna snaga kojom se može utjecati na promjene. Za ostvarenje ciljeva i postizanje održivog načina rada potrebna su novčana sredstva koja se usmjeravaju u projekte koji će osigurati održiv način rada. Uključivanje održivosti je potrebno uvesti u sve politike Europske unije kako bi se ostvario ambiciozni plan postavljen Europskim zelenim planom.

Zahvaljujem se mentoru doc. dr. sc. Ernestu Vlačiću na poticaju u odabiru ove teme diplomskog rada i pomoći u obradi. Ova tema pripada budućnosti, promjenama koje se moraju poduzeti kako bi smo izgradili organizacije i društvo koje će funkcionirati na održiviji način što će dovesti do pozitivnih ishoda za ljude i planet. Želim se zahvaliti i kolegi Vedranu Lučiću koji je nesebično podijelio svoje znanje i omogućio praktičan uvid u način kako se provodi implementacija ESG-a u Zagrebačkoj banci.

Zahvaljujem se svojoj obitelji na vjeri i potpori, prijateljima i kolegama sa kojima sam djelila ovo razdoblje.

Sažetak

U ovom radu je obrađena tema održivog načina poslovanja. To je način poslovanja kod kojeg su zadovoljene potrebe današnjice bez ugrožavanja potreba budućih generacija. Implementacijom koncepta poslovanja koji obuhvaća ekološke, društvene i upravljačke vrijednosti utječemo na promjene i gradimo održiv način rada. Objasnjen je povjesni razvoj koncepta održivosti, utjecaj organizacija koje su gradile i isticale vrijednosti kojima ćemo kreirati potrebne promjene. U praktičnom dijelu rada odrađen je intervju i na primjeru Zagrebačke banke je prikazan način uvođenja ESG-a u banci.

Ključne riječi: ESG, održivost, Zeleni plan, Pariški sporazum, Taksonomija

This paper deals with the topic of sustainable way of doing business. It is a way of doing business that meets today's needs without jeopardizing the needs of future generations. By implementing a business concept that encompasses ecological, social and governmental values, we influence changes and build a sustainable way of working. The historical development of the concept of sustainability, the influence of organizations that built and emphasized the values with which we will create the necessary changes are explained. In the practical part of the paper, an interview was conducted and the method of introducing ESG in the bank was presented using the example of Zagrebačka banka.

Keywords: ESG, sustainability, Green Plan, Paris Agreement, Taxonomy

Popis korištenih kratica:

COP – Conference of the Parties

CSRD - Corporate Sustainability Reporting Directive

CSR – Corporate Social Responsibility

EBA – European Banking Authority

EIOPA - European Insurance and Occupational Pensions Authority

EESC – European Economic and Social Committee

EFRAG - European Financial Reporting Advisory Group

EPA – Environmental Protection Agency

ESEF - European Single Electronic Format

ESG – Environmental, Social, and Governance

ESMA – European Securities and Markets Authority

ETF - Exchange Traded Fund

IEEP - International Environmental Educational Program

NDC - Nationally Determined Contributions – Nacionalno određeni doprinosi

NEPA – National Environmental Policy Act

NFRD - Non-Financial Reporting Directive

PAI - Principal Adverse Impact

PRI – Principal for responsible investment

RTS - Regulatory Technical Standards

SDG - Sustainable Development Goals

SFDR - Sustainable Finance Disclosure Regulation

UNFCCC – United Nations Framework Convention on Climate Change

UNEP – United National Environmental Program

WCED – World Commission on Environment and Development

Sadržaj:

1.	Uvod.....	1
1.1.	Predmet i cilj rada	1
1.2.	Izvori i metode prikupljanja podataka.....	2
1.3.	Sadržaj i struktura rada.....	2
2.	Povijest održivosti kroz najvažnije događaje.....	3
2.1.	Stockholmska konferencija	3
2.2.	Brundtlandina komisija	4
2.3.	Agenda 21	5
2.4.	Sporazum iz Kyota.....	5
3.	Povijesni pregled ESG-a.....	6
3.1.	Razvoj globalnih promjena	7
3.2.	UN Global Compact.....	8
3.3.	PRI - Načela za odgovorno ulaganje.....	9
3.4.	Ciljevi održivog razvoja.....	11
3.5.	Ključni aspekti Pariškog sporazuma	13
3.6.	Europska unija.....	14
3.7.	Taksonomija.....	14
3.8.	Greenwashing.....	17
3.9.	Zeleni plan.....	17
4.	Definiranje održivog ulaganja.....	22
4.1.	Podjela održivog ulaganja	23
4.1.1.	Društveno odgovorno ulaganje	23
4.1.2.	Utjecajno ulaganje	24
4.1.3.	ESG.....	24

4.2.	Razvoj ESG kriterija	25
4.2.1.	ESG ocjene.....	25
4.2.2.	ESG razlike u vrednovanju	26
4.2.3.	Pretvaranje ocjena u indekse.....	30
4.2.4.	Razvoj metrika na razini poduzeća	31
5.	Primjena ESG-a u organizacijama	32
5.1.	Nefinancijsko izvještavanje.....	32
5.2.	Proces izvješćivanja	33
5.3.	NFDR direktiva	34
5.4.	Prijedlog nove direktive o održivosti poduzeća	36
5.5.	Direktiva o korporativnom izvješćivanju o održivosti.....	37
6.	Primjena ESG-a u financijskom sektoru.....	41
6.1.	Nadzorna tijela za razvoj Regulatornih tehničkih standarda.....	41
6.2.	SFDR uredba	42
6.3.	PAI Izjava.....	45
6.4.	Zelene obveznice.....	47
7.	Uvođenje ESG-a u Zagrebačkoj banci.....	48
8.	Zaključak.....	54
9.	Literatura:.....	57
10.	Popis slika:.....	62
11.	Popis tabela:.....	63

1. Uvod

Akronim ESG znači E: „Environmental / Okolišno”, S: „Social / Društveno”, G: "Governance / Upravljanje" a odnosi se na način upravljanja koji uzima u obzir okolišno, društveno i korporativno upravljanje. Definira kriterije koji karakteriziraju djelovanje organizacije kao održive, odgovorne, etične i temelj su za analizu ulaganja. ESG je globalna tema, kompleksna u svojoj primjeni na nižim razinama, ali potrebna. Razvojem globalne ekonomije razvila se svijest o posljedicama postojećeg načina proizvodnje, prodaje i potrošnje dobara kao i potrebe mijenjanja postojećih načina zbog opstojnosti i dobrobiti budućih generacija. Klimatske promjene predstavljaju jedan od najvećih izazova. Upotreba fosilnih goriva, iskorištavanje ograničenih prirodnih resursa i očuvanje planeta treba se mijenjati radi vlastite dobrobiti ali i dobrobiti budućih generacija.

1.1.Predmet i cilj rada

Predmet i cilj rada je objasniti što akronim ESG u svojoj primjeni donosi. Kako bismo stekli razumijevanje, temi se pristupilo kroz analizu povjesnog razvoja održivosti. Objašnjeno je što je održivost kao i definicija održivosti kroz najvažnije povjesne događaje koji su vodili promjenama i zakonskim obvezama kako bi osigurali da se promjene razvijaju i provode. Globalne klimatske promjene predstavljaju značajne društvene, ekološke i ekonomske rizike za čovječanstvo a financije su prepoznate kao dominantna snaga koja može donijeti promjene. Javni mirovinski fondovi predstavljaju najvažniju skupinu sa najvećom financijskom snagom, a odgovorno ulaganje ima značajan utjecaj na učinkovito rješavanje globalnih ekoloških problema. Institucionalni investitori pokretačka su snaga međunarodnih financijskih tokova. Proces internacionalizacije ne samo da je stvorio ravnotežu moći između regulatornih i tržišnih sila, već je stvorio i prostor za manevriranje nedržavnih organizacija koje nastoje utjecati na procese donošenja odluka. Global Compact Ujedinjenih naroda je organizacija čije je djelovanje usmjereno prema tvrtkama na globalnoj razini s ciljem da usklade svoje aktivnosti i strategije s deset općeprihvaćenih načela u područjima ljudskih prava, rada, okoliša i borbe protiv korupcije te da poduzmu mjere koje će doprinijeti pitanjima UN-a sadržanim u ciljevima održivog razvoja. Osnovan je kako bi mobilizirao poduzeća diljem svijeta da usklade svoje poslovanje i razvijaju strategije poslovanja

temeljene na 10 univerzalnih načela. Europski zeleni plan je glavni strateški razvojni dokument za Europsku uniju. Zeleni plan je nova strategija rasta koja ima za cilj transformirati Europsku uniju. Teži se da prijelaz bude pravedan i uključiv te da stavlja ljude na prvo mjesto. Europska unija ima kolektivnu sposobnost transformirati svoje gospodarstvo i društvo kako bi ih postavila na održiviji put uvođenjem direktiva i obveza. Svaka organizacija mora identificirati i procijeniti svoje najveće ESG utjecaje i odabrati ciljeve, a ciljevi trebaju biti realistični i mjerljivi kako bi mogli pratiti njihovo ostvarenje. Podaci koji se koriste za izradu izvješća o održivosti se temelje na svakodnevnom djelovanju i odlukama koje usmjeravaju organizacije ka postizanju njihovih ciljeva. Organizacije trebaju imati uspostavljenu strukturu korporativnog upravljanja koja će učinkovito provoditi ESG strategiju.

1.2. Izvori i metode prikupljanja podataka

Za upoznavanje sa temom korištene su knjige kako bi se stekao uvid u problematiku koju je potrebno mijenjati. Većina korištene literature je stranih autora dostupnih putem internet izvora. Izvori su znanstvene baze domaćih i stranih autora, publikacije domaćih i stranih institucija, video predavanja sa konferencija dostupna na YouTube kanalu koja su veoma kvalitetan izvor informacija budući je tema rada u procesu razvoja i postupne implementacije zakonskih odredbi. Izvori znanstvenih informacija su iz primarnih i sekundarnih izvora. Znanstvene metode korištene u izradi rada su, analiza i sinteza, metoda deskripcije, induktivna i deduktivna metoda, metoda klasifikacije te metode apstrakcije i konkretizacije.

1.3. Sadržaj i struktura rada

Struktura rada obuhvaća sedam glavnih cjelina kroz koje je objašnjena tema rada. Prva cjelina obuhvaća uvod u kojem je pojašnjen predmet i cilj rada kao i korišteni izvori i metode prikupljanja podataka. Da bi stekli osjećaj važnosti teme u drugoj cjelini je pojašnjen povjesni razvoj održivosti. Treća cjelina pojašnjava povjest ESG-a kroz institucionalni razvoj, prenošenjem sa globalne razina na nacionalne razine pa sve do pojedinih poduzeća čije djelovanje ima utjecaj na ekologiju, razvoj društva i upravljanje. U četvrtom poglavlju analiziramo razvoj ESG kriterija. Nakon što se utvrde ocjene, neki pružatelji zatim razvijaju indekse koje koriste institucionalni ulagači. Peto i šesto poglavlje pojašnjavaju primjenu ESG-a u organizacijama i u financijskom sektoru kroz prihvaćene zakonske regulative. Zadnje poglavlje, sedmo poglavlje je praktični dio rada u kojem je odrađen intervju iz kojeg se željelo saznati na koji način Zagrebačka banka provodi

implementaciju ESG kriterija u svoje poslovanje. Intervju je pružio uvid u široko promišljanje o ESG-u i pobliže približio što se tim konceptom i kako može djelovati. Na kraju rada je donešen zaključak autorice. Sastavni dio rada je i popis korištene literature, slika i tabela.

2. Povijest održivosti kroz najvažnije događaje

Prva uspostava nacionalne politike za održivost uspostavljena je u Sjedinjenim američkim državama 1969. godine donošenjem Zakona o nacionalnoj politici okoliša (NEPA) čija je svrha bila poticati i promicati opću dobrobit, stvoriti i održavati uvjete pod kojima čovjek i priroda mogu postojati u produktivnom skladu a ispunjavati društvene, gospodarske i druge zahtjeve sadašnjih i budućih generacija. 9. srpnja 1970., usred rastućeg javnog zahtjeva za čistom vodom, zrakom i zemljom, predsjednik Nixon podnio je Kongresu plan reorganizacije kojim je predloženo osnivanje Agencije za zaštitu okoliša SAD-a. 2. prosinca 1970. Agencija za zaštitu okoliša je započela s radom, preuzimajući odgovornost za provođenje saveznih zakona o zaštiti okoliša. Zadaća američke Agencije za zaštitu okoliša je poboljšati i očuvati kvalitetu nacionalnog i globalnog okoliša a agencija radi na zaštiti zdravlja ljudi i prirodnih resursa o kojima ovise sve ljudske aktivnosti. (History of Sustainability, 2013)

2.1. Stockholmska konferencija

Konferencija poznata kao Stockholmska konferencija održana je 1972. u Stockholmu u Švedskoj. Tijekom pripremnog sastanka 1971. godine za ovu konferenciju, razvijene nacije izrazile su zabrinutost zbog ekoloških posljedica sve većeg globalnog razvoja, dok su nacije koje su tek bile u razvoju istaknule svoju stalnu potrebu za ekonomskim razvojem. Tako je koncept "održivog razvoja" rođen iz pokušaja pronalaženja kompromisa između razvojnih potreba nacija na južnoj hemisferi i zahtjeva za očuvanjem razvijenih nacija na sjeveru. Konferencija je podigla svijest o globalnoj prirodi ekoloških problema i pokrenula događaje koji su doveli do općeg prihvatanja ideje „održivog razvoja“ kao načina za ostvarivanje razvojnih potreba svih ljudi bez žrtvovanja resursa Zemlje, a da se na njoj održi kvalitetan život. Na Konferenciji u Stockholmu osnovan je Program Ujedinjenih naroda za okoliš (UNEP) s ciljem promicanja ideje o ekološki prihvatljivom razvoju. UNEP je osigurao UN-u agenciju za ispitivanje rastućih svjetskih ekoloških i razvojnih problema s ciljem davanja preporuka nacionalnim vladama i međunarodnim tijelima o

odgovarajućim akcijama. Na kraju je rad UNEP-a pomogao pokrenuti, između ostalog, Međunarodni obrazovni program za okoliš (IEEP) 1975. i Svjetsku strategiju očuvanja okoliša 1980. godine. (History of Sustainability, 2013, url).

2.2.Brundtlandina komisija

U prosincu 1983. Gro Harlem Brundtland, premijerka Norveške, počela je predsjedanje u Ujedinjenim narodima posebnom neovisnom komisijom, Svjetskom komisijom za okoliš i razvoj poznatom kao WCED ili "Brundtlandina komisija" čija je misija bila preispitati kritične ekološke i razvojne probleme diljem svijeta i formulirati realne prijedloge za njihovo rješavanje. Cilj komisije je bio i jačanje međunarodne suradnje po pitanjima okoliša i razvoja radi podizanja razine razumijevanja i predanosti održivom razvoju od strane pojedinaca, organizacija, poduzeća i vlada. Kad je komisija organizirana, neki su željeli da se ograniči samo na ekološka pitanja, međutim, smatrali su da su kvaliteta okoliša i održivi razvoj dva neodvojiva pojma koja se moraju povezati u formuliranju globalne strategije.

Time je Komisija definirala održivi razvoj kao *"razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjosti bez ugrožavanja sposobnosti budućih generacija da zadovolje vlastite potrebe"*. *"Ovo povjerenstvo vjeruje da ljudi mogu izgraditi budućnost koja je prosperitetnija, pravednija i sigurnija. Naše izvješće nije predviđanje sve većeg propadanja okoliša, siromaštva i poteškoća sa sve manjim resursima. Umjesto toga vidimo mogućnost da nova era gospodarskog rasta, ona koja se mora temeljiti na politikama koje održavaju i proširuju bazu okolišnih resursa... Imamo moć pomiriti ljudske poslove s prirodnim zakonima i napredovati u tom procesu."*

Tri godine su se održavali javni sastanci u različitim regijama diljem svijeta kako bi dobili široku perspektivu o pitanjima razvoja i okoliša. Rad komisije je završen 1987. godine objavljivanjem djela "Our Common Future" (Izvješće Brundtland), kojim je zacrtala put za globalni održivi razvoj i odigrala ključnu ulogu u predstavljanju poimanja održivosti u javnosti diljem svijeta.

U zaključku iz izvješća WCED-a stoji: *"Pokušaji da se održi društvena i ekološka stabilnost starim pristupima razvoju i zaštiti okoliša povećat će nestabilnost. Sigurnost se mora tražiti kroz promjene... Jednoglasni smo u uvjerenju da sigurnost, dobrobit, i sam opstanak planeta sada ovisi o takvim promjenama."* Dodatni rezultat izvješća WCED-a bila je Konferencija Ujedinjenih naroda

o okolišu i razvoju (UNCED) Summit o Zemlji u Rio de Janeiru u lipnju 1992. To je bio drugi sastanak svjetskih čelnika na kojem se raspravljalo o pitanjima zaštite okoliša i razvoja i bio je znatno veći od svoje prethodnice Stockholmske konferencije održane 20 godina ranije. (History of Sustainability, 2013, url).

2.3. Agenda 21

Agenda za 21. stoljeće (poznata i kao Agenda 21), je nastojala postići da se ljudi obrazuju o stanju okoliša i razvoja, te da im se pomogne u donošenju odluka koje vode ka održivosti. Glavni tajnik UNCED-a, Maurice Strong, sažeo je Agendu 21 kao "*program djelovanja za održivu budućnost ljudske obitelji i prvi korak prema osiguravanju da će svijet postati pravednije, sigurnije i naprednije stanište za cijelo čovječanstvo*". Agenda 21 poziva sve zemlje svijeta da poduzmu sveobuhvatan proces planiranja i djelovanja za postizanje održivosti. Osim globalne agende, ovaj dokument također detaljno opisuje ulogu gradova i županija. Poglavlje 28 Agende 21 (poznate kao Lokalna agenda 21) navodi: "Lokalne vlasti grade, upravljaju i održavaju gospodarsku, društvenu i ekološku infrastrukturu, nadziru procese planiranja, uspostavljaju lokalne ekološke politike i propise i ... kao razina vlasti najbliža je ljudima koji igraju ključnu ulogu u obrazovanju, mobiliziranju i informiranju javnosti za promicanje održivog razvoja." (History of Sustainability, 2013, url).

2.4.Sporazum iz Kyota

Globalne klimatske promjene možda postavljaju nacije svijeta pred potencijalno ujedinjujuće pitanje održivosti jer učinci značajnih promjena u svjetskoj klimi će utjecati na sve nas. U prosincu 1997. više od 150 država usvojilo je povijesni sporazum poznat kao Kyoto sporazum o klimi za zaštitu Zemljine atmosfere i klime. Ovaj klimatski sporazum uspostavljen je u Kyotu u Japanu. Po prvi puta, države su se složile postaviti pravno obvezujuća ograničenja za svoje emisije stakleničkih plinova koji zadržavaju toplinu. 38 industrijskih zemalja složilo se smanjiti svoje emisije šest stakleničkih plinova na 5% ispod razine emisija iz 1990. do 2012. (History of Sustainability, 2013, url).

3. Povijesni pregled ESG-a

Odgovorno ulaganje ima značajan utjecaj na učinkovito rješavanje globalnih ekoloških problema. Ekonomskom globalizacijom i razvojem svijesti o ekološkoj međuovisnosti 90-tih godina nedržavne organizacije su postale sve istaknutije u svojem djelovanju. Globalne klimatske promjene predstavljaju značajne društvene, ekološke i ekonomske rizike za čovječanstvo a financije su prepoznate kao dominantna snaga koja može donijeti promjene. Javni mirovinski fondovi predstavljaju najvažniju skupinu sa najvećom financijskom snagom.

Tijekom drugog dijela dvadesetog stoljeća, dok su se kapitalističke nacionalne države sve više okretale financijskim tržištima radi gospodarskog rasta, brojni institucionalni ulagači, poput mirovinskih fondova, banaka, osiguravajućih fondova, zajedničkih fondova i zaklada, primali su i ulagali sve veći kapital. Najviše je zabrinjavao rast mirovinskih fondova koji su bili korisnici obveznih doprinosa (Clark 2000.) i koji su označeni kao 'građevinski blokovi svjetskih tržišta kapitala' (Sparkes 2002., str. 4). Slijedeći Glassmanovo (1999.) shvaćanje internacionalizacije nacionalnih država, upravo su ti institucionalni investitori pokretačka snaga međunarodnih financijskih tokova. (Grey, 2009.,url)

Vizionarski prijedlog 2000. godine, grupe članova Ujedinjenih naroda i poslovnih ljudi u Davosu u Švicarskoj na Svjetskom ekonomskom forumu doveo je do osnivanja UN Global Compacta pod vodstvom Kofi Annana. Udruženje koje dijeli zajedničke vrijednosti i načela koja će pružiti nadu na globalnom tržištu. UN Global Compact traži od poduzeća da prihvate, podupru i provedu, unutar svoje sfere utjecaja, niz temeljnih vrijednosti u područjima ljudskih prava, standarda rada, okoliša i borbe protiv korupcije. Global Compact inicijativa je korporativne odgovornosti s primarnim ciljem implementacije univerzalnih načela u poslovanje.

ESG akronim je nastao sredinom 2000-ih od strane britanske odvjetničke tvrtke za Financijsku inicijativu Ujedinjenih naroda. Ideja je bila da bi se uključivanjem ESG podataka pomoglo u zaštitu ulaganja izbjegavanjem materijalnih financijskih rizika od klimatskih promjena, radničkih sporova, pitanja ljudskih prava, lošeg korporativnog upravljanja i rezultirajućih sudskih sporova. (Kishan i White, 2022, url)

2004. godine Kofi Annan, bivši glavni tajnik UN-a, pozvao je izvršne direktore 55 vodećih svjetskih financijskih institucija da budu dio zajedničke inicijative, kako bi pokušali pronaći načine kako da ESG ugrade u tržište kapitala što je navedeno u djelu “Who Cares Wins”. Financijska inicijativa Programa Ujedinjenih naroda za okoliš (UNEP FI) globalno je partnerstvo između Programa Ujedinjenih naroda za okoliš i privatnog financijskog sektora. UNEP FI blisko surađuje sa 170 financijskih institucija koje su potpisnice Izjava UNEP FI, i nizom partnerskih organizacija, kako bi razvili i promicali veze između okoliša, održivosti i financijskog učinka. (Who cares wins, 2004,url)

2005. godine razvijena su Načela za odgovorno ulaganje (PRI) kojima se pitanja okoliša, društva i korporativnog upravljanja (ESG) mogu bolje uskladiti ulagače sa širim ciljevima društva, a potpisnici PRI-a se javno obvezuju na odgovorno ulaganje. UN PRI je međunarodna nedržavna organizacija koja okuplja institucionalne ulagače i imao je najveći utjecaj u razvoju odgovornog ulaganja razvojem Načela odgovornog ulaganja Ujedinjenih naroda (UN PRI, url).

ESG ulaganje bilo je strategija ulaganja u nišu, koja je postala prepoznatljivija nakon provedbe UN-ovih ciljeva održivog razvoja (SDGs) 2015. To se nastavilo potpisivanjem Pariškog sporazuma UN-a 2016. i objavljivanjem Akcijskog plana Europske komisije o financiranju održivog rasta 2018. Aktivno upravljanje igra važnu ulogu u doprinosu pozitivnim promjenama. Daljnji utjecaj na razvoj ESG pitanja ima uspostava regulatornog okvira za ESG izvještavanje, Uredba o taksonomiji, NFRD i SFDR. Uredba o taksonomiji je Uredba Europske komisije 852/2020 koja predstavlja stvaranje tehnički pouzdanog sustava klasifikacije za održive gospodarske aktivnosti. Izmjena Direktiva o nefinancijskom izvještavanju – NFRD 2014/95/EU koja propisuje obvezu objave ESG informacija za poduzeća i Uredba o objavama podataka vezanih uz održivost – SFDR 2019/2088 /EU koja standardizira ESG procese za sudionike na financijskim tržištima i financijske savjetnike.

3.1.Razvoj globalnih promjena

Ekonomskom globalizacijom i razvojem svijesti o ekološkoj međuovisnosti 90-tih godina nedržavne organizacije su postale sve istaknutije u svojem djelovanju a javni mirovinski fondovi predstavljaju najvažniju skupinu sa najvećom financijskom snagom. Odgovorno ulaganje ima značajan utjecaj na učinkovito rješavanje globalnih ekoloških problema. Globalne klimatske

promjene predstavljaju značajne društvene, ekološke i ekonomske rizike za čovječanstvo a financije su prepoznate kao dominantna snaga koja može donijeti promjene.

Tijekom drugog dijela dvadesetog stoljeća, dok su se kapitalističke nacionalne države sve više okretale financijskim tržištima radi gospodarskog rasta, brojni institucionalni ulagači, poput mirovinskih fondova, banaka, osiguravajućih fondova, zajedničkih fondova i zaklada, primali su i ulagali sve veći kapital. Najviše je zabrinjavao rast mirovinskih fondova koji su bili korisnici obveznih doprinosa (Clark 2000.) i koji su označeni kao 'građevinski blokovi svjetskih tržišta kapitala' (Sparkes 2002., str. 4). Slijedeći Glassmanovo (1999.) shvaćanje internacionalizacije nacionalnih država, upravo su ti institucionalni investitori pokretačka snaga međunarodnih financijskih tokova. Ovaj proces internacionalizacije ne samo da je stvorio ravnotežu moći između regulatornih i tržišnih sila, već je stvorio i prostor za manevriranje nedržavnih organizacija dok nastoje utjecati na procese donošenja odluka. (Grey, 2009, url)

3.2.UN Global Compact

Global Compact Ujedinjenih naroda je organizacija čije je djelovanje usmjereno prema tvrtkama na globalnoj razini s ciljem da usklade svoje aktivnosti i strategije s deset općeprihvaćenih načela u područjima ljudskih prava, rada, okoliša i borbe protiv korupcije te da poduzmu mjere koje će doprinijeti pitanjima UN-a sadržanim u ciljevima održivog razvoja. UN Global Compact vodeća je platforma za razvoj, provedbu i objavljivanje odgovornih korporativnih praksi. Osnovan je u srpnju 2000. godine kako bi mobilizirao poduzeća diljem svijeta da usklade svoje poslovanje i razvijaju strategije poslovanja temeljene na 10 univerzalnih načela jer poduzeća imaju ključnu ulogu u promjenama koje se žele postići. Temeljna ideja 10 načela je da korporativna održivost počinje sustavom vrijednosti tvrtke i pristupom poslovanju koji se temelji na načelima koja propituju na koji način poduzeća djeluju na načine koji ispunjavaju temeljne odgovornosti u svakom od četiri područja, ljudskih prava, rada, okoliša i borbe protiv korupcije. To je najveća inicijativa korporativne održivosti u svijetu, s više od 12.000 poduzeća i 3.000 neposlovnih potpisnika sa sjedištem u 160 zemalja i 69 lokalnih mreža.

Deset Načela Global Compacta uključuju:

Ljudska prava

Načelo 1 - Poduzeća trebaju poštivati i podržavati zaštitu međunarodno priznatih ljudskih prava

Načelo 2 - Poduzeća trebaju osigurati da sama ne sudjeluju u kršenju ljudskih prava

Radna prava

Načelo 3 - Poduzeća trebaju primjenjivati slobodu udruživanja i stvarno priznati pravo na kolektivno pregovaranje

Načelo 4 - Poduzeća trebaju iskorjenjivati sve oblike prisilnog i nesamostalnog rada

Načelo 5 - Poduzeća trebaju ukinuti dječji rad

Načelo 6 - Poduzeća trebaju uklanjati diskriminaciju pri zapošljavanju i na poslu

Okoliš

Načelo 7 - Poduzeća trebaju pažljivo i obzirno pristupati pitanjima okoliša

Načelo 8 - Poduzeća trebaju pokretati inicijative kojima je cilj promicanje veće odgovornosti prema okolišu

Načelo 9 - Poduzeća trebaju poticati razvoj i usvajanje tehnologija koje su prihvatljive za okoliš

Suzbijanje korupcije

Načelo 10 - Poduzeća se trebaju boriti protiv svih oblika korupcije, uključujući iznudu i potkupljivanje

(10 načela GC, url)

3.3.PRI - Načela za odgovorno ulaganje

Početkom 2005. godine na poziv tadašnjeg glavnog tajnika Ujedinjenih Naroda Kofi Annana skupina najvećih svjetskih institucionalnih ulagača iz investicijske industrije, međuvladinih organizacija i civilnog društva pridružila se procesu razvoja Načela za odgovorno ulaganje. Šest

Načela za odgovorno ulaganje razvili su investitori, a podržava ih UN jer primjena načela može bolje uskladiti ulagače sa širim ciljevima društva.

Načela za odgovorno ulaganje:

1. Uključit ćemo pitanja ESG-a u analizu ulaganja i procese donošenja odluka.
2. Bit ćemo aktivni vlasnici i uključit ćemo pitanja ESG-a u naše vlasničke politike i prakse.
3. Zatražit ćemo odgovarajuću objavu o ESG pitanjima od strane subjekata u koje ulažemo.
4. Promicat ćemo prihvaćanje i provedbu Načela unutar investicijske industrije.
5. Radit ćemo zajedno na poboljšanju naše učinkovitosti u provedbi Načela.
6. Izvijestit ćemo o svojim aktivnostima i napretku prema provedbi Načela.

Svako od Načela uključuje moguće radnje za uključivanje ESG pitanja kroz moguće akcije s ciljem implementacije ESG pitanja.

PRI je inicijativa investitora koju provodi u suradnji sa UNEP FI i Global Compactom UN-a.

Uloga PRI-a je rad na postizanju održivog globalnog financijskog sustava poticanjem na usvajanje Načela i suradnju u njihovoj provedbi, poticanjem dobrog upravljanja, integriteta i odgovornosti kroz rješavanje prepreka održivom financijskom sustavu koje leže unutar tržišnih praksi, struktura i propisa. (PRI, 2021, url)

UNEP FI jedinstveno je partnerstvo između Programa Ujedinjenih naroda za okoliš (UNEP) i globalnog financijskog sektora kako bi razvili i promicali veze između održivosti i financijskog učinka. UNEP FI provodi svoju misiju identificiranja, promicanja, realizacije i usvajanja najbolje prakse zaštite okoliša i održivosti na svim razinama poslovanja financijskih institucija.

Financijska inicijativa Programa Ujedinjenih naroda za okoliš (UNEP FI) i Global Compacta Ujedinjenih naroda poziv je tvrtkama da usklade svoje akcije i strategije s deset općeprihvaćenih načela u područjima ljudskih prava, rada, okoliša i borbe protiv korupcije te da poduzmu mjere u prilog ciljevima i pitanjima UN-a sadržanim u ciljevima održivog razvoja.

3.4. Ciljevi održivog razvoja

SDG - Sustainable Development Goals ili Ciljevi održivog razvoja odnosi se na 17 ciljeva održivog razvoja za razdoblje od 2015. do 2030. (Agenda 2030). Program održivog razvoja Ujedinjenih naroda usvojen je 25. rujna 2015. godine. Ti se ciljevi nadovezuju na osam milenijskih ciljeva koji su obilježili razdoblje do 2015. godine čiji cilj je prvenstveno bio borba protiv siromaštva. Program do 2030. se temelji na ciljevima održivog razvoja i obuhvaća tri dimenzije održivosti: gospodarsku, socijalnu i okolišnu dimenziju. Novi razvojeni ciljevi proširuju područje primjene na područje klime i održive potrošnje, potiču inovativnost i važnost mira i pravde za sve. Univerzalni su i moraju biti primjenjivi u svim zemljama i zajednicama.

Slika: 3.4. Globalni ciljevi održivog razvoja

Izvor: Institut za društveno odgovorno poslovanje, 2022. URL: https://idop.hr/wp-content/uploads/2022/02/EU-Taksonomija_web.pdf

Cilj 1. Svijet bez siromaštva – okončati siromaštvo svuda i u svim oblicima

Cilj 2. Svijet bez gladi – okončati glad, postići sigurnost u opskrbi hranom, unaprijediti kvalitetu prehrane i promovirati održivu poljoprivredu

Cilj 3. Zdravlje i blagostanje – promovirati zdrav život i dobrobit svih ljudi, svih životnih dobi

Cilj 4. Kvalitetno obrazovanje – osigurati uključivo i kvalitetno obrazovanje za sve te promovirati mogućnost cjeloživotnog učenja

Cilj 5. Rodna ravnopravnost – postići rodnu ravnopravnost i osnažiti sve žene i djevojčice

Cilj 6. Čista voda i sanitarni uvjeti – osigurati sanitarne uvjete i pristup pitkoj vodi za sve

Cilj 7. Pristupačna energija iz čistih izvora – osigurati pristup pristupačnoj, pouzdanoj, održivoj i modernoj energiji za sve

Cilj 8. Dostojanstven rad i ekonomski rast – promovirati inkluzivni i održivi ekonomski rast, zaposlenost i dostojanstven rad za sve

Cilj 9. Industrija, inovacije i infrastruktura – izgraditi izdržljivu infrastrukturu, promovirati održivu industrijalizaciju i poticati inovativnost

Cilj 10. Smanjenje nejednakosti – smanjiti nejednakost između i unutar država

Cilj 11. Održivi gradovi i zajednice – učiniti gradove i naselja inkluzivnim, sigurnim, izdržljivim i održivim

Cilj 12. Odgovorna potrošnja i proizvodnja – osigurati modele održive potrošnje i proizvodnje

Cilj 13. Zaštita klime – poduzeti hitne akcije u suzbijanju klimatskih promjena i njihovih posljedica

Cilj 14. Očuvanje vodenog svijeta – zaštititi i održivo koristiti oceane, mora i morske resurse

Cilj 15. Očuvanje života na zemlji – održivo upravljati šumama, suzbiti dezertifikaciju, zaustaviti i preokrenuti degradaciju zemljišta i spriječiti daljnji gubitak biološke raznolikosti

Cilj 16. Mir, pravda i sažne institucije – promovirati miroljubiva, inkluzivna i pravedna društva (Odraž, 2015, url)

3.5. Ključni aspekti Pariškog sporazuma

Pariški sporazum prvi put okuplja sve nacije u zajedničkom cilju da poduzmu ambiciozne napore u borbi protiv klimatskih promjena i prilagodbe njihovim učincima, uz pojačanu potporu za pomoć zemljama u razvoju da to isto učine. Određuje novi smjer u globalnim klimatskim naporima. Na COP-u, koji je vrhovno tijelo Konvencije za donošenje odluka u Parizu, 12. prosinca 2015., stranke UNFCCC-a su postigle značajan sporazum u borbi protiv klimatskih promjena te o ubrzanju i intenziviranju radnji i ulaganja potrebnih za održivu budućnost s niskim emisijama ugljika.

Pariški sporazum najvažniji je međunarodni sporazum koji daje smjernice za prilagodbu klimatskim promjenama. Otvoren je za potpisivanje 22. travnja 2016. godine na Dan planeta Zemlje u sjedištu Ujedinjenih Naroda u New Yorku. Stupio je na snagu 4. studenog 2016. godine, 30 dana nakon što je ispunjen takozvani “dvostruki prag”, odnosno sporazum je ratificiran od strane 55 zemalja koje čine najmanje 55% ukupnih globalnih emisija stakleničkih plinova. Od 197 stranaka Konvencije Ujedinjenih Naroda 193 stranke, zemlje su potpisnice Pariškog sporazuma.

Središnji cilj Pariškog sporazuma je ojačati globalni odgovor na prijetnju klimatskih promjena zadržavanjem porasta globalne temperature u ovom stoljeću znatno ispod 2 stupnja Celzijusa u odnosu na predindustrijske razine i nastaviti s naporima da se porast temperature još više ograniči na 1,5 stupnjeva Celzijusa. Sporazum ima za cilj povećati sposobnost zemalja da se nose s utjecajima klimatskih promjena i usklađivanjem financijskih tokova s niskim emisijama stakleničkih plinova i klimom. Kako bi se postigli ovi ambiciozni ciljevi potrebno je uspostaviti odgovarajuću mobilizaciju i osiguranje financijskih resursa te novi tehnološki okvir čime se podupire djelovanje zemalja u skladu s njihovim nacionalnim ciljevima. Sporazum također predviđa poboljšani okvir transparentnosti za djelovanje i potporu.

Pariški sporazum zahtijeva od svih zemalja da ulože svoje napore kroz nacionalno određene doprinose i da ojačaju te napore u narednim godinama. To uključuje zahtjeve da svi redovito izvješćuju o svojim emisijama i angažmanima u provedbi, a svakih 5 godina će se provoditi globalna procjena kako bi se procijenio zajednički napredak prema postizanju svrhe sporazuma i informiralo o daljnjim pojedinačnim akcijama uključenih država. (Pariški sporazum, 2016, url)

3.6. Europska unija

U Europskoj uniji se želi uspostaviti tržište koje je u službi održivog razvoja Europe koje se temelji na uravnoteženom gospodarskom rastu, visokoj razini zaštite i poboljšanju kvalitete okoliša.

Pariškim sporazumom donesenim u sklopu Okvirne konvencije Ujedinjenih naroda o promjeni klime nastoji se snažnije odgovoriti na klimatske promjene, među ostalim usklađivanjem financijskih tokova s nastojanjima usmjerenima na niske emisije stakleničkih plinova i razvojem otpornim na klimatske promjene. Europsko vijeće 12. prosinca 2019. usvojilo je zaključke o klimatskim promjenama. Europski zeleni plan je glavni strateški razvojni dokument za Europsku uniju objavljen krajem 2019. godine za razdoblje do 2030. godine. Uredba o Taksonomiji predstavlja ključan korak prema ostvarenju klimatski neutralne Unije do 2050.

Održivost i prijelaz na sigurno, klimatski neutralno i resursno učinkovitije kružno gospodarstvo otporno na klimatske promjene ključni su za osiguravanje dugoročne konkurentnosti gospodarstva Unije.

3.7. Taksonomija

Taksonomija je uredba Europske unije 2020/852 Europskog parlamenta i Vijeća od 18. lipnja 2020. godine o uspostavi okvira za olakšavanje održivih ulaganja i izmjeni Uredbe Europske unije 2019/2088. Uredba predstavlja stvaranje tehnički pouzdanog sustava klasifikacije na razini Europske Unije kako bi se razjasnilo koje se djelatnosti mogu smatrati „zelenim” ili „održivim” s ciljem ublažavanja klimatskih promjena.

Da bi se djelatnost smatrala okolišno održivom mora:

- doprinositi barem jednom okolišnom cilju ili više njih,
- ne smije bitno štetiti ni jednom okolišnom cilju,
- mora se provoditi u skladu s minimalnim zaštitnim mjerama i
- treba biti usklađena s kriterijima tehničke provjere koje je utvrdila Europska komisija.

Okolišni ciljevi se odnose na:

1. Ublažavanje klimatskih promjena

Gospodarskom djelatnošću kojom se želi postići ublažavanje klimatskih promjena trebalo bi znatno doprinijeti stabilizaciji emisija stakleničkih plinova, smanjivanjem, izbjegavanjem emisija ili uklanjanjem stakleničkih plinova.

2. Prilagodba klimatskim promjenama

Ostvarivanjem cilja prilagodbe klimatskih promjena gospodarskom djelatnošću trebalo bi doprinijeti smanjenju ili sprečavanju štetnog učinka trenutne ili očekivane buduće klime ili rizika od takvog štetnog učinka na djelatnosti, ljude, prirodu ili imovinu.

3. Održiva uporaba i zaštita vodnih i morskih resursa

Plan zaštite europskih vodnih resursa kao i rješavanje problema nestašice vode i problema koje uzrokuje suša u Europskoj uniji što uključuje niz uređaba i direktiva definiranih taksonomijom.

4. Kružno gospodarstvo

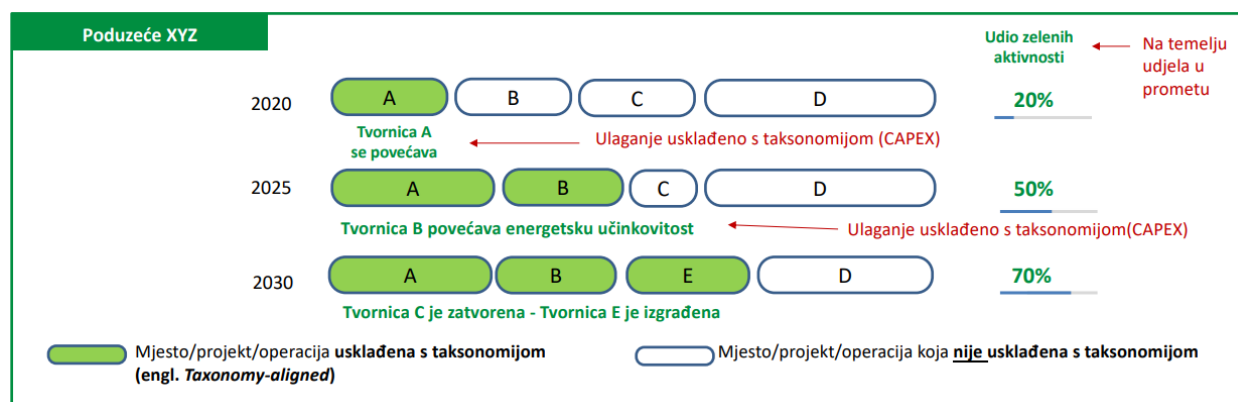
Gospodarskom djelatnošću se može povećati trajnost, mogućnost popravka, nadogradnje i ponovne uporabljivosti proizvoda. Smanjivanjem uporabe resursa s pomoću dizajna i odabira materijala, prenamjenom, rastavljanjem i rasklapanjem u stambenom i građevinskom sektoru radi smanjenja uporabe građevinskih materijala i promicanja njegove ponovne uporabe. Razvojem poslovnih modela „proizvod kao usluga“ te kružnih vrijednosnih lanaca s ciljem da se proizvodi, komponente i materijali održavaju na najvišoj razini korisnosti i vrijednosti što dulje. Smanjenjem udjela opasnih tvari u materijalima i proizvodima tijekom cijelog životnog ciklusa, odnosno zamjenom tih tvari sigurnijim alternativama. Cilju se može doprinijeti i smanjenjem otpada od hrane u proizvodnji, preradi, izradi ili distribuciji hrane.

5. Spriječavanje i kontrola onečišćenja

Okolišni ciljevi kojima se želi spriječiti i uvesti kontrola onečišćenja trebalo bi tumačiti u skladu s relevantnim pravom Unije koja uključuje niz direktiva Europskog parlamenta i Vijeća.

6. Zaštita i obnova bioraznolikosti i ekosustava

Okolišnom cilju zaštite i obnove bioraznolikosti i ekosustava može se doprinijeti gospodarskom djelatnošću čime se poboljšavaju usluge ekosustava. Usluge su razvrstane u četiri kategorije. Usluge opskrbe se odnose na opskrbu hranom i vodom, usluge regulacije, kao što je kontrola klime i bolesti, usluge potpore kao što su ciklusi hranjivih tvari i proizvodnja kisika te usluge u kulturi, kao što je pružanje duhovnih i rekreacijskih koristi. (Uredba (EU) 2020/852, 2020, url)

Slika 3.7. Prijelaz u tranziciji na niskougljično poslovanje poduzeća

Izvor: IDOP, Nefinancijsko izvještavanje - pregled novih zakonodavnih obveza, (2022), URL: https://idop.hr/wp-content/uploads/2022/02/EU-Taksonomija_web.pdf [pristup: 06.08.2022.]

Na slici 3.7. je prikazani postupni prijelaz u tranziciji na niskougljično poslovanje poduzeća. Taksonomija pomaže poduzećima u tranziciji definiranjem zelenih gospodarskih djelatnosti i postupnim povećanjem udjela zelenih aktivnosti se odvija proces tranzicije na niskougljično gospodarstvo. (IDOP, 2022, url)

Najvažnije je uspostaviti jedinstveni sustav klasifikacije održivih djelatnosti. Preusmjeravanje tokova kapitala prema održivijim djelatnostima mora se temeljiti na zajedničkom shvaćanju okolišne održivosti djelatnosti i ulaganja a jasnim smjernicama o djelatnostima za koje se može smatrati da doprinose okolišnim ciljevima doprinijelo bi se informiranju ulagatelja o ulaganjima kojima se financiraju okolišno održive djelatnosti .Upotrebom nacionalnih oznaka, želi se povećati povjerenje ulagatelja i razina svijesti o učinku tih financijskih proizvoda ili korporativnih

obveznica na okoliš, osigurati vidljivost te riješiti bojazni u vezi s „manipulativnim zelenim marketingom” ili tzv. greenwashingom. (Uredba (EU) 2020/852, 2020, url)

3.8.Greenwashing

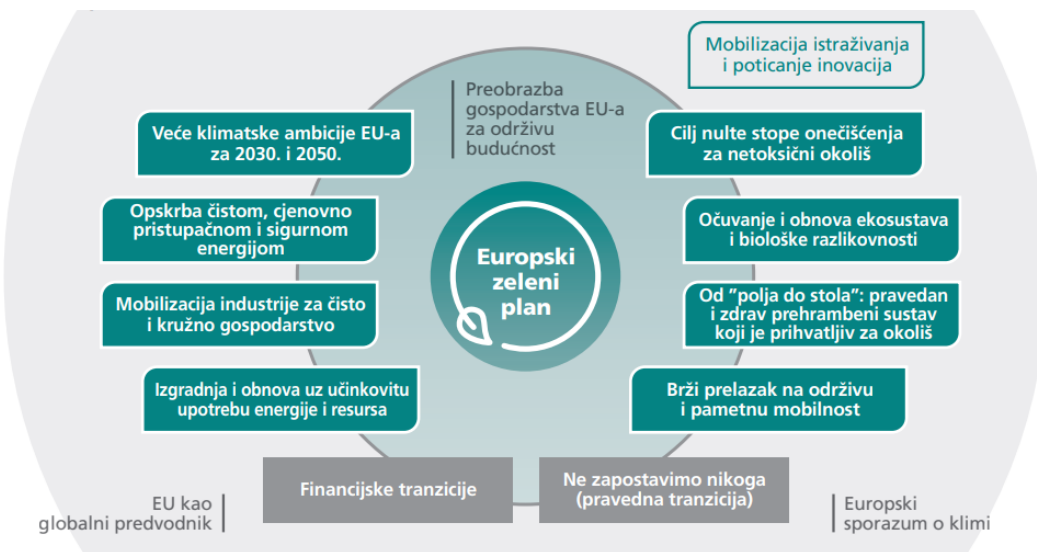
Obmanjivi marketing ili greenwashing kreiran je sa namjerom zavaravanja potrošača koji rado kupuju robu i usluge ekološki osviještenih robnih marki. Davanjem pogrešnih informacija, predstavljanjem lažnog dojma o ekološkim karakteristikama proizvoda s ciljem obmanjivanja potrošača. Organizacije tada troše više vremena i novca na reklamiranje sebe kao ekološki prihvatljive nego na stvarno smanjenje svojeg utjecaja na okoliš. (Edwards, 2022, url)

Kako bi riješiti bojazni u vezi s obmanjivim marketingom ili „manipulativnim zelenim marketingom” sudionicima na financijskim tržištima i izdavateljima obveznica dopušta se uporaba nacionalnih oznaka, čime se želi povećati povjerenje ulagatelja ali i podići razina svijesti o učinku tih financijskih proizvoda na okoliš. Želi se osigurati vidljivost ali i riješiti bojazni u vezi s „manipulativnim zelenim marketingom”. Želi se spriječiti stjecanje nepoštene konkurentske prednosti stavljanjem na tržište financijskog proizvoda kao okolišno prihvatljivog iako zapravo osnovni okolišni standardi nisu ispunjeni. Sustavi označavanja postoje samo u nekoliko država članica koji se temelje na različitim sustavima klasifikacije okolišno održivih gospodarskih djelatnosti. S obzirom na političke obveze na temelju Pariškog sporazuma i na razini Unije, vjerojatno je da će sve više država članica uspostavljati sustave označavanja ili nametati druge zahtjeve za sudionike na financijskim tržištima. U takvim bi slučajevima države članice za potrebe određivanja ulaganja i promicanja financijskih proizvoda ili korporativnih obveznica kao okolišno održivih rabile vlastite nacionalne sustave klasifikacije. (Uredba EU 2020/852, 2020, url)

3.9.Zeleni plan

Europski zeleni plan je glavni strateški razvojni dokument za Europsku uniju objavljen krajem 2019. godine za razdoblje do 2030. godine. Ta bi strategija trebala omogućiti provedbu Programa Ujedinjenih naroda do 2030. i omogućiti održiv i uključiv rast i razvoj te tranziciju prema pravednom i prosperitetnom društvu. Trebala bi omogućiti razvoj društva s modernim i resursno učinkovitim, konkurentnim gospodarstvom u kojem 2050. godine neće biti neto emisija stakleničkih plinova. (Boromisa, 2020, url)

Zeleni plan je nova strategija rasta koja ima za cilj transformirati Europsku uniju u pravedno i prosperitetno društvo, s modernim, resursno učinkovitim i konkurentnim gospodarstvom. Atmosfera se zagrijava i klima se mijenja svake godine a rast temperature prijeti izumiranjem dijela biljnih i životinjskih vrsta. Europski zeleni plan ima za cilj zaštititi, očuvati i poboljšati prirodni kapital Europske unije te zaštititi zdravlje i dobrobit građana od rizika i utjecaja povezanih s okolišem. Teži se da prijelaz bude pravedan i uključiv te da stavlja ljude na prvo mjesto. Europska unija ima kolektivnu sposobnost transformirati svoje gospodarstvo i društvo kako bi ih postavila na održiviji put kao globalni lider u klimatskim i ekološkim mjerama, zaštititi potrošača i pravima radnika. Europski zeleni dogovor ubrzat će i poduprijeti tranziciju koja je potrebna u svim sektorima. Ekološka ambicija Zelenog dogovora neće se postići ako Europa djeluje sama jer pokretači klimatskih promjena i gubitaka bioraznolikosti su globalni i ne mogu se ograničiti nacionalnim granicama. Iako Europska unija može upotrijebiti svoj utjecaj, stručnost i financijska sredstva kako bi mobilizirala svoje susjede da joj se pridruže nužno je predvoditi međunarodne napore i graditi saveze sa istomišljenicima. (Europski zeleni dogovor, 2019, url)

Slika 3.9. Europski zeleni plan

Izvor: Boromisa, A-M., (2020), Tko će i kako provoditi Europski zeleni plan? URL: [https://irmo.hr/wp-content/uploads/2020/11/Analiza EUROPSKI-ZELENI-PLAN.pdf](https://irmo.hr/wp-content/uploads/2020/11/Analiza_EUROPSKI-ZELENI-PLAN.pdf) [pristup: 03.09.2022.]

Na slici 3.9. su prikazani elementi Europskog zelenog plana. Elementi Europskog zelenog plana osnova su za mapiranje politika koje će omogućiti njegovu provedbu. Politike za provedbu nove opće strategije rasta uključuju:

1. Povećanje klimatskih ambicija EU-a za 2030. i 2050.

Cilj klimatske neutralnosti do 2050. godine se uvrštava u zakonodavstvo kroz prvi europski “Zakon o klimi” s ciljem smanjenja emisija stakleničkih plinova u Europskoj uniji za 2030. na najmanje 50% i prema 55% u usporedbi s razinama iz 1990. godine na odgovoran način.

2. Opskrba čistom, pristupačnom i sigurnom energijom

Proizvodnja i korištenje energije u svim gospodarskim sektorima odgovorni su za više od 75% emisija stakleničkih plinova u Europskoj uniji stoga je daljnja dekarbonizacija energetske sustava ključna za postizanje klimatskih ciljeva 2030. i 2050. Energetski sektor se mora temeljiti na obnovljivim izvorima a opskrba energijom u Europskoj uniji mora biti pristupačna za potrošače i poduzeća.

3. Mobilizacija industrije za čisto i kružno gospodarstvo

Otpriblike polovica ukupnih emisija stakleničkih plinova i više od 90% gubitaka bioraznolikosti i nedostataka vode dolazi zbog vađenja resursa koje se globalno utrostručilo od 1970 do 2017. i nastavlja rasti. Industrija Europske unije je započela s pomakom ali samo 12% materijala koje koristi dolazi od recikliranja. Digitalne tehnologije su ključan čimbenik za postizanje ciljeva a umjetna inteligencija, 5G, računalstvo u oblaku, internet stvari mogu ubrzati i maksimalno povećati učinak politika za suočavanje s klimatskim promjenama i zaštitu okoliša. Digitalizacija također predstavlja nove mogućnosti za daljinsko praćenje onečišćenja zraka i vode ili za praćenje i optimizaciju korištenja energije i prirodnih resursa. Digitalni sektor se stavlja u središte održivosti a većom transparentnošću u pogledu utjecaja elektroničkih komunikacijskih usluga na okoliš, strožim mjerama pri postavljanju novih mreža i podržavanjem programa povrata čime bi se potaknulo ljude da vrate svoje neželjene uređaje poput mobilnih telefona, tableta i punjača.

4. Gradnja i obnova na energetske i resursno učinkovit način

Zgrade imaju visoku potrošnju energije, čak 40% a izradnjom, korištenjem i obnovom zgrada troše se značajne količine energije i mineralnih resursa. Obnavljanjem javnih i privatnih zgrada utjecalo bi se na uštede energije, na smanjenje troškova za energiju i na smanjenje energetske siromaštva.

5. Ubrzavanje prijelaza na održivu i pametnu mobilnost

Za postizanje klimatske neutralnosti do 2050. potrebno je smanjenje emisija iz prometa za 90% jer promet čini četvrtinu emisija stakleničkih plinova u Europskoj uniji. Postizanje održivog prometa znači stavljanje korisnika na prvo mjesto i pružanje pristupačnijih zdravijih i čistih alternativa njihovim trenutnim navikama mobilnosti. Smanjenju emisija će morati pridonijeti cestovni, željeznički, zračni i vodeni promet. Automatizirana i povezana multimodalna mobilnost imat će sve veću ulogu, zajedno s pametnim sustavima upravljanja prometom omogućenim digitalizacijom novih usluga održive mobilnosti koje mogu smanjiti gužve i zagađenje.

6. Od “polja do stola” dizajniranje poštenog, zdravog i ekološki prihvatljivog sustava prehrane

Proizvodnja hrane i dalje zagađuje zrak, vodu i tlo pri čemu dovodi do smanjenja bioraznolikosti i klimatskih promjena. Troši prekomjerne količine prirodnih resursa a istovremeno se značajan dio hrane baca a nekvalitetna prehrana doprinosi pretilosti i bolestima. Poljoprivrednici i ribari ključni su za upravljanje tranzicijom a strategija od “polja do stola” pomoći će u borbi protiv klimatskih promjena, zaštiti okoliša i očuvanju bioraznolikosti. Zajednička poljoprivredna i ribarska politika ostat će ključni alat za potporu tim naporima uz osiguravanje pristojnog života za poljoprivrednike, ribare i njihove obitelji.

7. Očuvanje i obnova ekosustava i biološke raznolikosti

Osnovne usluge kao što su hrana, svježa voda, čisti zrak i sklonište pružaju ekosustavi. Ekosustavi ublažavaju prirodne katastrofe, štetnike i bolesti te reguliraju klimu. Svjetsku eroziju bioraznolikosti uzrokovanu promjenama u načinu korištenja kopna i mora izravnim iskorištavanjem prirodnih resursa pokretač je gubitka bioraznolikosti. Sve politike Europske unije

trebale bi doprinijeti očuvanju i obnovi prirodnog kapitala Europe u poljoprivrednim, šumskim i ekosustavima mora i oceana.

8. Ambicija nultog zagađenja za okoliš bez toksina

Stvaranje okoliša bez toksičnih tvari zahtijeva više radnji kako bi se spriječilo stvaranje onečišćenja, kao i mjere za njegovo čišćenje i sanaciju. Kako bi zaštitili europske građane i ekosustave, Europska unija mora bolje pratiti, izvješćivati, sprječavati i sanirati onečišćenje zraka, vode, tla i potrošačkih proizvoda. Za očuvanje i obnovu bioraznolikosti u jezerima, rijekama, močvarama i estuarijima moraju se obnoviti prirodne funkcije podzemnih i površinskih voda radi sprječavanja i ograničavanja štete od poplava. Da bi se to postiglo, EU i države članice trebat će sustavnije provoditi sve politike i propise. (Europski zeleni dogovor, 2019, url)

Za provedbu Europskog zelenog plana predviđeno je korištenje različitih provedbenih instrumenata: regulacije i normizacija, ulaganja i inovacije, nacionalne reforme, dijalog sa socijalnim partnerima i međunarodna suradnja. Transformaciju olakšava digitalizacija koja je potrebna u svim sektorima. (Boromisa, 2020, url)

Uključivanje održivosti je potrebno uvesti u sve politike Europske unije kako bi se ostvario ambiciozni plan postavljen Europskim zelenim planom. Potrebna su značajna financijska sredstva što se planira ostvariti kombiniranjem namjenskog financiranja za potporu održivim ulaganjima i predlaganjem poboljšanja pogodnih za zelena ulaganja. Proračun EU-a ima ključnu ulogu iako bi se novi izvori prihoda mogli temeljiti i na nerekicliранom plastičnom ambalažnom otpadu kao i na prihodima od dražbe Sustava trgovanja emisijama EU-a. Jačanje suradnje s nacionalnim bankama i institucijama koje mogu potaknuti sveukupno ozelenjavanje svojih aktivnosti zbog postizanja ciljeva politike EU-a. Održivost bi trebala biti dodatno ugrađena u okvir korporativnog upravljanja. Tvrtke i financijske institucije morat će povećati svoje objavljivanje podataka o klimi i okolišu kako bi ulagači bili u potpunosti informirani o održivosti svojih ulaganja. Razvojem standarda u računovodstvenom prikazu povećat će se prilike za ulagače i tvrtke tako što će im se olakšati prepoznavanje održivih ulaganja i osigurati njihova vjerodostojnost. Razvojem EU standarda zelenih obveznica bi se olakšava održiva financiranja. Klimatskim i ekološkim rizicima upravljat će se i integrirati u financijski sustav što znači bolju integraciju takvih rizika u bonitetni

okvir EU-a i procjenu prikladnosti postojećih kapitalnih zahtjeva za zelenu imovinu. Osim na razini EU-a nacionalni proračuni imaju ključnu ulogu u tranziciji, zatim uvođenje novih tehnologija, održivih rješenja, prodornih inovacija, ključni su u postizanju ciljeva Europskog zelenog dogovora. U cijelom procesu promjena, škole, ustanove za osposobljavanje i sveučilišta će pridonijeti promjenama potrebnim za uspješnu tranziciju u suradnji s učenicima i roditeljima, širom zajednicom proaktivnim prekvalificiranjem i usavršavanjem potrebnim kako bi se iskoristile prednosti ekološke tranzicije. (Europski zeleni dogovor, 2019, url)

4. Definiranje održivog ulaganja

Održivo ulaganje teži postizanju konkurentnih financijskih rezultata, a istovremeno potiče pozitivne ekološke, društvene i korporativne rezultate. Prije svega, održivo ulaganje je ulaganje. Za većinu ulagača, održivo ulaganje traži konkurentne povrate, ali također prepoznaje da su povrati na ulaganje dio veće slike koja uključuje zabrinutost za ljude i planet, ali i za zaradu.

Rast održivog ulaganja odražava zabrinutost ulagača o utjecajima klimatskih promjena, ekoloških i društvenih pitanja te pitanja korporativnog upravljanja na njihova ulaganja kao i o širem utjecaju njihovih ulaganja na svijet. Zabrinutost je izazvana napadom sistemskih rizika koji su se pojavili u 21. stoljeću a što je dovelo do potrebe za održivijom verzijom globalnog kapitalizma. Dugoročni pristup korporativnom upravljanju usmjeren na sve dionike. Ovaj pristup nailazi na posebno visoku razinu podrške među mlađim generacijama. U složenom, međusobno povezanom svijetu, iznenadni neočekivani događaji poput financijske krize iz 2008. i globalne pandemije koja je započela 2020. prijete stabilnosti i prosperitetu. Ozbiljni, međusobno povezani problemi klimatskih promjena, gubitka bioraznolikosti, rastuće nejednakosti mogu imati i dugotrajnije učinke kada dosegnu razmjere krize. Rast održivog ulaganja odražava povećanu zabrinutost ulagača o utjecaju sistemskih rizika na njihove portfelje i o tome kako njihova ulaganja mogu doprinijeti rješavanju nekih od tih problema.

Tradicionalno ulaganje prije svega treba osigurati zaradu za svoje ulagače, dioničare, bez obzira na utjecaj na druge sudionike kao što su radnici, kupci ili zajednica. Povećanjem sistemskog rizika

ulagači su postali svijesniji važnosti dugoročnijeg pristupa i održivosti koja može pomoći poduzećima da stvore dugoročnu vrijednost za sebe i društvo.

Održivo ulaganje ima za cilj poboljšati tradicionalnu investicijsku analizu uključivanjem ESG procjena kako bi investitori dobili potpunije razumijevanje ulaganja. ESG procjene mogu ulagačima dati rano upozorenje o rizicima i prilikama prije nego što se financijski ostvare. Također mogu pružiti uvid u nematerijalnu imovinu, koja danas čini veliki dio vrijednosti mnogih javnih poduzeća. ESG može pomoći u identificiranju poduzeća za koje je vjerojatnije da će napredovati ili stagnirati u gospodarstvu s niskim ugljikom, kao i onih za koje je vjerojatnije kako bi napredovali jer održivost postaje sve važnija većem broju dionika. ESG procjene mogu se uključiti u širok raspon investicijskih strategija. Održivo ulaganje uzima u obzir šire sustavne učinke samih ulaganja što se ponekad naziva dvostruka značajnost i korisno je ulagačima i drugim sudionicima koji žele postići pozitivne ESG rezultate uz povrate ulaganja. Učinak poduzeća u materijalnim ESG pitanjima ne samo da može poboljšati financijsku uspješnost poduzeća, već može dovesti i do pozitivnih ishoda šire za ljude i planet. Ulagači mogu utjecati na to kako se javna poduzeća bave klimatskim promjenama i usmjeravaju kapital u projekte koji su potrebni za financiranje prijelaza na gospodarstvo s niskim udjelom ugljika. Oni također mogu potaknuti javna poduzeća da usvoje dugoročni pristup u svom poslovanju koji je više orijentiran na sve sudionike. (Hale, 2021, url)

4.1. Podjela održivog ulaganja

Postoje tri glavne kategorije održivog ulaganja koje će biti objašnjene u ovom poglavlju. Različiti pristupi ulaganjima rezultiraju različitim svrhama ulaganja što je istaknuto podjelom.

4.1.1. Društveno odgovorno ulaganje

Društveno odgovorno ulaganje (SRI, Socially-responsible investing), vođeno je definiranim etičkim smjernicama kojima se želi izbjeći ulaganje u dionice određenih tvrtki ili u određene portfelje. Društveno odgovorno ulaganje je najčešće oblik ulaganja koji isključuje aktivnosti koje investitor smatra neprihvatljivim korištenjem negativnog probira (negativ screen). To su tvrtke koje se bave alkoholom, duhanom, kockanjem, proizvodnjom oružja. Iz portfelja se isključuju i zemlje u kojima se krše ljudska prava. Koristan je alat za ustanove koje žele izraziti etičke, vjerske ili moralne vrijednosti. Ovaj način ulaganja ne mora biti isključivo vezan za isključivanje

neprihvatljivih dionika može uključivati ulaganje u organizacije koje pružaju usluge lokalnoj zajednici, koje se bave društvenim pitanjima ili ekološkim rješenjima.

4.1.2. Utjecajno ulaganje

Utjecajno ulaganje (Impact investing) je oblik ulaganja koji uključuje ulaganje u projekte ili tvrtke sa određenim ciljem utjecaja na ekološke ili društvene promjene. Ulaganje sa utjecajem je izraz koji je 2007. godine potekao od strane zaklade Rockefeller koja ima stogodišnje iskustvo u dobrotvornim ulaganjima. Za razliku od drugih stilova ulaganja, ulaganje s utjecajem je izravnije ulaganje, fokusirano je na postizanje specifičnog utjecaja na društvenim ili ekološkim područjima. Područja za utjecajna ulaganja mogu biti zdravstvena skrb, stanovanje, voda, čista i obnovljiva energija, ulaganje u obrazovanje, poljoprivredu, financijsku uključenost i druga područja. Utjecajno ulaganje može provoditi bilo koji ulagač ili organizacija iako su najaktivniji ulagači velike zaklade. Veličina ulaganja može biti od malih mikrofinanciranja do višemilijunskih a financijski povrati na ulaganje su najčešće minimalni ili ih nema.

4.1.3. ESG

Akronim ESG znači E: „Environmental / Okolišno”, S: „Social / Društveno”, G: "Governance / Korporativno upravljanje" a odnosi se na okolišno, društveno i korporativno upravljanje. Definiira kriterije koji karakteriziraju djelovanje organizacije kao održive, odgovorne i etičke a temelj su za analizu ulaganja. ESG analiza ima širi pogled, ispitujući da li pitanja okoliša, društva i upravljanja mogu biti značajna za učinak tvrtke.

Čimbenici okoliša, društva i upravljanja brojni su i stalno se mijenjaju.

Okolina (E)

Primjeri ekoloških problema uključuju emisije stakleničkih plinova (GHG), utjecaje klimatskih promjena, obnovljivu energiju, energetske učinkovitost, iscrpljivanje resursa, kemijsko onečišćenje, upravljanje otpadom, iscrpljivanje slatke vode, zakiseljavanje oceana, oštećenje stratosferskog ozona, gubitak bioraznolikosti, krčenje šuma, promjene u korištenju zemljišta te ciklusi dušika i fosfora.

Društvo (S)

Primjeri društvenih pitanja uključuju aktivnosti u zonama sukoba, distribuciju proizvoda pravedne trgovine, zdravlje i pristup lijekovima, sigurnost i kvalitetu zdravlja na radnom mjestu, HIV/AIDS, standarde rada u opskrbnom lancu, dječji rad, moderno ropstvo, odnose s lokalnim zajednicama, ljudska prava, upravljanje kapitalom, odnosi sa zaposlenicima, radne uvjete, kontroverzno oružje i sloboda udruživanja.

Korporativno upravljanje (G)

Primjeri pitanja upravljanja uključuju beneficije i kompenzacije izvršne vlasti, mito i korupciju, prava dioničara, poslovnu etiku, raznolikost odbora, strukturu odbora, neovisne direktore, upravljanje rizikom, sheme zviždača, dijalog sa dionicima, plaće rukovoditelja, političko lobiranje i donacije, poreznu strategiju i otkrivanje podataka. Ova kategorija također može uključivati pitanja poslovne strategije, kako implikacije poslovne strategije na ekološka i društvena pitanja, tako i način na koji strategiju treba implementirati.

4.2. Razvoj ESG kriterija

ESG ocjene pružaju uslugu ulagačima prikupljanjem i objedinjavanjem informacija iz čitavog spektra izvora i standarda izvješćivanja. Svrha ESG ocjena je procijeniti ESG učinak tvrtke. Ipak, ESG ocjene se ne slažu do te mjere da promatračima stvaraju znatnu neizvjesnost o tome koliko je dobra ESG izvedba tvrtke što će se pojasniti kroz razvoj kriterija.

4.2.1. ESG ocjene

ESG ocjene su se pojavile kao način na koji su ulagači mogli provjeriti učinkovitost tvrtki u pogledu zaštite okoliša, društva i korporativnog upravljanja. Najranija ESG rejting agencija, Eiris (spojena s Vigeo 2015.), osnovana je 1983. u Francuskoj, a 7 godina kasnije, Kinder, Lydenberg & Domini (KLD) osnovana je u Sjedinjenim Državama. U početku su služile specijaliziranoj ulagačkoj klijenteli i vjerskim organizacijama. Tržište ESG ocjena dramatično se proširilo, osobito u posljednjem desetljeću.

Budući da su ESG ocjene bitna osnova za većinu vrsta održivog ulaganja, tržište ESG ocjena raslo je paralelno s održivim ulaganjem. Kako je održivo ulaganje prelazilo iz niše u mainstream, mnoge prve pružatelje ESG ocjena kupili su etablirani pružatelji financijskih podataka. Na primjer, MSCI

je kupio KLD 2010., Morningstar je preuzeo 40% Sustainalyticsa 2017., Moody's je kupio Vigeo-Eiris 2019., a S&P Global kupio je RobecoSAM 2019. godine.

Agencije za ocjenjivanje ESG-a omogućuju ulagačima provjeru učinaka tvrtki u pogledu ESG-a, poput kreditnih ocjena omogućuju ulagačima provjeru kreditne sposobnosti tvrtki. Međutim, postoje najmanje tri važne razlike između ESG rejtinga i kreditnog rejtinga. Prvo, dok je kreditna sposobnost relativno jasno definirana kao vjerojatnost neispunjavanja obveza, definicija ESG učinka je manje jasna. To je koncept koji se temelji na vrijednostima koje su različite i razvijaju se. Stoga je važan dio usluge koju ESG rejting agencije nude tumačenje onoga što ESG učinak znači. Drugo, dok su standardi financijskog izvješćivanja sazrijevali i konvergirali tijekom prošlog stoljeća, ESG izvješćivanje je samo u modi. Postoje konkurentski standardi izvješćivanja za ESG objavljivanje, od kojih su mnogi dobrovoljni ili ograničeni na jednu jurisdikciju, dajući korporacijama široku slobodu odlučivanja o tome hoće li i što prijaviti. Stoga ESG ocjene pružaju uslugu ulagačima prikupljanjem i objedinjavanjem informacija iz čitavog spektra izvora i standarda izvješćivanja. Treće, ESG ocjenjivače plaćaju investitori koji koriste ocjene, a ne tvrtke koje se ocjenjuju, kao što je slučaj s ocjenjivačima kreditne sposobnosti. Kao rezultat toga, problem kupnje rejtinga, o kojem se raspravljalo kao o potencijalnom razlogu za razliku od kreditnog rejtinga ne odnosi se na pružatelje ESG rejtinga. Svrha ESG ocjena je procijeniti ESG učinak tvrtke. Ipak, ESG ocjene se ne slažu do te mjere da promatrači ostavljaju znatnu neizvjesnost o tome koliko je dobra ESG izvedba tvrtke. Prirodno je da se oni koje zanima izvedba ESG-a pitaju što uzrokuje toliko neslaganje ocjena ESG-a. (Berg, Kolbel, Rigobon, 2022, url)

4.2.2. ESG razlike u vrednovanju

Razlike u ESG ocjenama nisu samo stvar različitih definicija, već temeljno neslaganje o temeljnim podacima. Legitimno je da različiti ocjenjivači imaju različita stajališta o tome koje su kategorije najvažnije u ESG evaluaciji. Različita mišljenja mogu biti poželjna s obzirom na to da korisnici ESG ocjena također imaju heterogene preferencije prema opsegu ocjenjivanja i težini pojedine kategorije. Međutim, značajnija odstupanja u mjerenju mogu postati problematična ako se prihvaća mišljenje da bi se ESG ocjene u konačnici trebale temeljiti na objektivnim opažanjima koja mogu biti utvrđena. (Berg, Kolbel, Rigobon, 2022, url)

Velike razlike u ocjenama mogu nastati iz više razloga. Mogu se odnositi na različite okvire, mjere, ključne pokazatelje i metrike, upotrebu podataka ili kvalitativnu prosudbu. Na njih se može utjecati ponderiranjem potkategorija i ponovnim ponderiranjem rezultata kako bi se osiguralo "najbolje u klasi" u industrijama. Dok su različite ESG metodologije, prosudbe i podaci potrebni za razvoj i za što kvalitetnije otkrivanje informacija ulagačima, velike razlike u ESG ocjenama među pružateljima mogu smanjiti značenje ESG portfelja koji više ponderiraju bolje ocijenjene tvrtke. Takav pregled metodologija određenih pružatelja ESG rejtinga koje investicijska industrija dobro koristi može pomoći u prikazivanju uzroka ovih razlika. Uočavanje takvih razlika moglo bi pomoći ulagačima da shvate da može biti potrebna dodatna dubinska analiza pri korištenju ESG ocjena treće strane kako bi se razumjeli ti čimbenici koji pridonose različitim ishodima. (Boffo, 2020, url)

Procjene ocjenjivača su u korelaciji između kategorija jer kada agencija za ocjenjivanje tvrtke da dobru ocjenu u jednoj kategoriji, obično toj tvrtki daje dobre ocjene i u drugim kategorijama. Učinak ocjenjivača sugerira da odstupanja prilikom mjerenja nisu slučajna, već da postoji pristranost koja utječe na to kako se tvrtke ocjenjuju. Jedno od mogućih objašnjenja je da ESG rejting agencije dijele rad analitičarima po poduzećima, a ne po kategorijama, tako da se ukupni pogled analitičara na tvrtku može prenijeti na procjene u različitim kategorijama i utjecati na ukupnu ocjenu koja se može znatno razlikovati u odnosu na ocjenu druge rejting agencije što može biti jedan od razloga značajnih odstupanja u ocjenjivanju. (Berg, Kolbel, Rigobon, 2022, url)

U tabeli 4.2.2. je prikazano ocjenjivanje različitih rejting agencija. Koriste različite elemente i dodjeljuju različite ocjene pa je stoga i rezultat neminovno različit iz čega je vidljiv izvor razlika koje nastaju. Podebljano su označene kategorije koje su uključili svi ocjenjivači.

Agencije	Sustainalytics	S&P Global	Refinitiv	Moody's ESG	MSCI	KLD
Pristup osnovnim uslugama	2		1		1	1
Pristup zdravstvenoj skrbi	6	3	1		1	1
Dobrobit životinja	2		1			
Prakse protiv tržišnog natjecanja			2	1	1	1
Revizija	4		5	1		

Bioraznolikost	1	1	3	1	1	2
Odbor	6		25	1	1	
Raznolikost članova odbora	2		1			3
Poslovna etika	4	2	1		1	1
Razdvajanje predsjednika i glavnog izvršnog direktora	1		1			
Dječji rad			1	1		1
Upravljanje klimatskim rizikom		2	1		1	2
Klinička ispitivanja	1		1			
Kolektivno pregovaranje	2		1	1		
Zajednica i društvo	3	6	10	1		1
Koroprativno upravljanje		1			1	
Korupcija	2		1	1	1	1
Odnos s kupcima	1	1	7	1		2
Raznolikost	2		9	1		3
ESG poticaji	1	1				
Elektromagnetska polja	1	1				
Razvoj zaposlenika	1	2	13	1	1	3
Protok (fluktuacije) zaposlenika	1		1			
Energija	3	6	5	1	2	1
Ekološke kazne	1		1			1
Sustavno upravljanje okolišem	2		1			1
Politika zaštite okoliša	4	2	4	2		
Izveštavanje o okolišu	2	1	1			
Financijska uključenost	1				1	1
Šume	1	1				
Emisije stakleničkih plinova	5		5	1		1
Politike stakleničkih plinova	3	2	4			
GMO	1	1	1			
Članstvo u Global Compactu	1		1			
Zelene zgrade	5	2	1		1	1
Zeleni proizvodi	7	1	20	1	2	1
HIV programi	1		1			
Opasni otpad	1	1	1		1	
Zdravlje i sigurnost	7	1	7	1	1	2
Ljudska prava	2	1	5	1		5

Prava domorodaca	1		1			1
Radna praksa	3	1	16	4	1	3
Lobiranje	3	1		1		
Emisije u zrak koje ne uzrokuju stvaranje stakleničkih plinova	1		2			
Plinovi koji oštećuju ozonski omotač	1		1			
Ambalaža		1			1	1
Filantropija	3	1	2	1		1
Privatnost i IT	1	3			1	2
Sigurnost proizvoda	2	2	13	3	2	6
Javno zdravstvo	1	3			1	2
Izješćivanje o naknadama	4	1	15	2	1	4
Kvaliteta izješćivanja	3		5			1
Učinkovitost resursa	1	3	6			
Odgovorni marketing	3	3	1	1		1
Dioničari			16	1		
Zatvaranje lokacije	1	1				
Lanac opskrbe	21	3	4	4	3	6
Održive financije	9	5	3		3	4
Sistemska rizik		1			1	1
Porezi	2	1	1			
Izlijevanje otrovnih tvari	1		2			1
Sindikati			1			1
Otpad	3	2	4	1		3
Voda	2	2	3	1	1	2
Nerazvrstano	7	7	42	1	35	2
Suma	163	80	282	38	68	78

Tabela 4.2.2. Pokazatelji po ocjenjivaču i kategoriji

Izrada autora prema izvoru: Berg F., Kolbel J.F., Rigobon R., (2022), Aggregate Confusion: The Divergence of ESG Ratings, URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3438533 [pristup: 02.07.2022.]

Odabrani elementi prikazani u tablici 4.2.2., daju ukupno 709 pokazatelja u 64 različite kategorije. Najviše pojedinačnih pokazatelja ima Refinitiv s 282, a slijedi ga Sustainalytics sa 163, KLD 78, S&P Global 80 i MSCI ima 68, a Moody's ESG ima 38. Neke kategorije - Šume, na primjer - sadrže samo jedan pokazatelj od dva ocjenjivača. Drugi, kao što je Supply Chain, sadrže nekoliko pokazatelja svih ocjenjivača.

Tabela 4.2.2. pokazuje koliko pokazatelja daje svaki ocjenjivač po kategoriji. S jedne strane, svih šest ocjenjivača razmatra neke kategorije, što ukazuje na to da su to općenito prihvaćena temeljna ESG pitanja. Kao npr. bioraznolikost, razvoj zaposlenika, energija, zeleni proizvodi, zdravlje i sigurnost, radna praksa, sigurnost proizvoda, naknada, opskrbni lanac i voda. S druge strane, mnoge prazne ćelije pokazuju da nisu sve kategorije obuhvaćene svim ocjenama. Postoje praznine za kategorije koje bi se mogle opisati kao specijalizirane, kao što su elektromagnetska polja, zatim za kategoriju poreza, koja bi se mogla smatrati temeljnom zabrinutošću u kontekstu pitanja ESG-a. Također, znatan broj neklasificiranih pokazatelja pokazuje da mnoge ESG aspekte mjeri samo jedan od šest ocjenjivača. Refinitiv ima najviše neklasificiranih pokazatelja 42, od kojih gotovo svi proizlaze iz ekonomske dimenzije Refinitiva. Ova dimenzija sadrži pokazatelje, poput rasta neto prihoda ili kapitalnih izdataka, koje druge rejting agencije ne uzimaju u obzir. MSCI ima 34 neklasificirana pokazatelja. Pored rezultata koji ocjenjuju koliko dobro tvrtka upravlja problemom, MSCI ima rezultate koji mjere koliko je problem relevantan za određenu tvrtku. Niti jedan drugi ocjenjivač nema indikatore koji to eksplicitno mjere. Klasifikacija nameće strukturu podataka koja omogućuje sustavnu usporedbu, ali rezultati mogu biti osjetljivi na određeni način na koji smo ga izradili. (Berg, Kolbel, Rigobon, 2022, url)

Kvalitativna stručna prosudba i utjecaj stručne prosudbe na izvođenje pokazatelja ili razmatranje skupa pokazatelja koji utječu na ishode može doprinijeti razlikama u ocjenama između glavnih pružatelja ocjena. Prosudba se može donijeti i na temelju čitanja izvješća tvrtki, industrije i nevladinih organizacija o razvoju industrije, kako bi pomogli u oblikovanju odluka o tome što je važno za svaku industriju. (Boffo, 2020, url)

4.2.3. Pretvaranje ocjena u indekse

Nakon što se utvrde ocjene, neki pružatelji zatim razvijaju indekse koje koriste institucionalni ulagači, upravitelji imovinom, javna tijela, pružatelji maloprodajnih fondova i ETF-ova. Dodatni

koraci za razvoj indeksa često uključuju i isključenje odnosno, negativan probir i rebalansiranje na temelju ESG rezultata. Odabir isključenja ovisi o različitim čimbenicima, između ostalog o pragu koji je obično uvjetovan tolerancijom klijenta i procjenom davatelja indeksa o tome što se smatra previše negativnim iz društvene perspektive, što može varirati ovisno o zemlji i regiji. Industrije koje su često podložne oblicima isključenja uključuju: alkohol, fosilna goriva (osobito ugljen), krzno, kockanje, nuklearnu energiju, pornografiju, duhan i oružje. Provjera i isključenja neprihvatljivih oblika industrija može imati snažan utjecaj na sastav portfelja i rezultate ulaganja. Snaga rasta indeksa se koristi kao mjera za ESG ulaganje. Načini na koje se stvaraju indeksi, uključujući isključenje, opseg usmjeravanja portfelja prema izdavateljima s višim ESG rezultatima i drugim oblicima kao što su tematski indeksi (npr. izdavatelji s visokim "S") trenutno je vrlo utjecajan u vođenju cjelokupnog upravljanja ESG portfeljem. (Boffo, 2020, url).

4.2.4. Razvoj metrika na razini poduzeća

Stvaranje održive vrijednosti trebalo bi imati različite definicije za svaku tvrtku. Strategije na razini cijele tvrtke koje razmatraju ESG pitanja stavljaju fokus na održivi i dugoročni rast. Poticanjem zaposlenika na svim razinama na usvajanje ESG vrijednosti, omogućit će da tvrtka ima uspješnu, mjerljivu i relevantnu strategiju za poticanje održivih praksi. Ugrađivanjem ESG metrike u širu strategiju, tvrtka bi mogla učinkovitije raspodijeliti resurse. Imajući dugoročni pogled iz financijske i ESG perspektive usmjeravajući resurse i pozornost na strateške ciljeve. Ključno je gledajući na dugoročnu održivost svojeg djelovanja provoditi procjene kako bi definirali odgovarajuće ESG metrike koje će sadržavati njihovu jedinstvenu definiciju stvaranja održive vrijednosti. Potrebno je osigurati i odgovarajuću strukturu upravljanja a poslovanje voditi na etički način primjenjiv za organizaciju.

Čimbenici koji će vjerojatno utjecati na definiciju poduzeća mogu uključivati između ostalog: vrstu industrije, lokalne, nacionalne ili nadnacionalne propise, globalne i lokalne ekonomske uvjete, pristup resursima i kapitalu, okolišne uvjete radne okoline, političke uvjete operativnog okruženja, strukturu radne snage i pristup željenoj radnoj snazi, vrijednosti koje organizacija njeguje, mjesto sjedišta i mogućnosti rasta.

ESG metrika bi trebala biti okrenuta budućnosti, jasna, dostižna, usporediva i vremenski ograničena. Trebala bi osiguravati da su tvrtkama jasni njihovi ciljevi i smjer u pogledu ESG

inicijativa. Izgradnja izazovnih, ali dostižnih, specifičnih i izravnih ciljeva pomoći će tvrtkama da postave prioritete i dodijele potrebne resurse kako bi osigurali da svi koji su uključeni svjedoče jasnom smjeru i ishodu. Mjerni podaci također moraju biti relevantni i mjerljivi kako bi investitorima omogućili usporedbu tvrtki. (World Economic Forum, 2020, url)

5. Primjena ESG-a u organizacijama

Napori za ublažavanje ubrzanih efekata klimatskih promjena i rješavanje percipiranih društvenih nejednakosti koje sežu iz povijesti su dva snažna problema koja potiču globalne promjene. Oni su također potaknuli organizacije da bolje prepoznaju i upravljaju ESG rizicima. To su rizici povezani s načinom na koji organizacije djeluju s obzirom na njihov utjecaj na svijet oko sebe. Ova široka kategorija rizika uključuje područja koja su dinamična i često vođena faktorima koje je teško objektivno izmjeriti, kao što su uključenost, etičko ponašanje, korporativna kultura i prihvaćanje održivosti u cijeloj organizaciji. Ulagači zajedno sa regulatorima se fokusiraju na organizacije koje pružaju kvalitetne izvještaje o svojim djelovanjima vezanim za održivost. Svaka organizacija mora identificirati i procijeniti svoje najveće ESG utjecaje i odabrati ciljeve, a ciljevi trebaju biti realistični i mjerljivi kako bi mogli pratiti njihovo ostvarenje. Podaci koji se koriste za izradu izvješća o održivosti se temelje na svakodnevnom djelovanju i odlukama koje usmjeravaju organizacije ka postizanju njihovih ciljeva. Organizacije trebaju imati uspostavljenu strukturu korporativnog upravljanja koja će učinkovito provoditi ESG strategiju. Više od samog nadzora točnosti ESG podataka, dobra struktura upravljanja nadzire kako se cjelokupna ESG strategija provodi u čitavom poduzeću. Javna izvješća o održivosti pružaju informacije koje točno opisuju koje ESG napore organizacije provode a o čemu organizacije trebaju izvještavati što je ključno pitanje u upravljanju rizicima ESG izvještavanja. (IIA, 2021, url)

5.1.Nefinancijsko izvještavanje

Regulatorni interes za održivost se fokusira na stavke koje se odražavaju u izvještajima sukladno naporima koje organizacija provodi prema održivosti. Ti napori se odnose na dugoročno stvaranje vrijednosti koja utječe na ulagače. Međutim mnoge se organizacije ipak bore s time što i kako treba izvještavati zbog nepostojanja jedinstvenog skupa standarda na kojem bi organizacije mogle

izgraditi svoje strategije izvještavanja o ESG-u. Ne postoji jedinstveni standard na kojem bi se mogla temeljiti izvješća o održivosti na koji se organizacije, investitori i regulatori mogu referirati. Nefinancijsko izvještavanje prikazuje učinak organizacije u odnosu na ciljeve održivog razvoja, izvještava o utjecaju poduzeća na okoliš i društvo kroz izradu izvještaja o društvenoj odgovornosti i izvještaja o održivosti poduzeća. Nefinancijske informacije mogu biti korisne za daljnji razvoj koncepta održivih i odgovornih financijski ulaganja. Razvoj održivog poslovanja je učinio nefinancijske informacije jednako važnim kao i financijske. Organizacije koje izvještavaju o ESG-u se oslanjaju na okvire i standarde poput onih koje je stvorila Globalna inicijativa za izvještavanje (GRI) zatim Odbor za standarde računovodstva održivosti (SASB) i Radna skupina odbora za financijsku stabilnost za financijske objave povezane s klimom (TCFD) koji odražavaju mnoge ciljeve koji su i dio Ciljeva održivog razvoja Ujedinjenih naroda (SDG). (IIA, 2021, url)

GRI Global Reporting Initiative predstavlja Standarde nefinancijskog izvještavanja. Globalna inicijativa za izvještavanje je prvi i najšire korišteni standard nefinancijskog izvještavanja. Čine najbolju svjetsku praksu izvještavanja u širokom spektru ekonomskih, okolišnih i društvenih pitanja koja su pokrenuta 1997. godine. Od tada pa do danas redovito se ažuriraju i unapređuju. Standardi obuhvaćaju zahtjeve, preporuke i smjernice organizacijama za nefinancijsko izvještavanje (GRI, 2018.), koji bi trebali pružiti informacije o pozitivnom ili negativnom utjecaju organizacije na održivi razvoj (GRI, 2019.). Takve informacije bi trebale omogućiti interesno-utjecajnim skupinama unutar i izvan organizacije oblikovanje mišljenja i kvalitetno odlučivanje na temelju informacija o doprinosu organizacije ciljevima održivog razvoja. (Basić i Ivanišević Hernaus 2019, url)

5.2. Proces izvješćivanja

Za organizaciju temelj izvješćivanja o održivosti je identificiranje i određivanje prioriteta svojih utjecaja na gospodarstvo, okoliš i ljude na transparentan način u pogledu utjecaja. Identificiranje utjecaja i procjena njihove važnosti dio je svakodnevne aktivnosti organizacije koje se razlikuju ovisno o specifičnim okolnostima. Razumijevanje konteksta organizacije ključno je u identificiranju i procjeni značaja njezinih utjecaja. Kada organizacija procjeni značaj svojih utjecaja treba odlučiti o čemu će izvještavati, mora odrediti prioritete utjecaja. Grupiranjem utjecaja u teme kao što su npr. “voda i otpadne vode” olakšava si i ukazuje koje su najrelevantnije teme za aktivnosti organizacije, koje su njezine materijalne teme. Sektorski standardi dio su

procesa određivanja materijalnih tema. Kada organizacija odredi svoje materijalne teme treba prikupiti relevantne podatke za izvješćivanje. (GRI Standards, 2021, url)

5.3.NFDR direktiva

Direktivom 2014/95/EU o nefinancijskom izvješćivanju NFRD - Non-Financial Reporting Directive na razini Europske unije uvedena je obveza nefinancijskog izvještavanja. Velika poduzeća i grupe, subjekti od javnog interesa trebaju izrađivati nefinancijske izvještaje kako bi se poboljšala dosljednost i usporedivost nefinancijskih informacija koje objavljuju poslovni subjekti na području Europske unije. Donošenje Direktive 2014/95/EU je uslijedilo nakon usvajanja računovodstvene Direktive 2013/34/EU prema kojoj su napravljene izmjene domaćeg Zakona o računovodstvu. Obveznici sastavljanja nefinancijskih izvještaja su velika poduzeća i subjekti od javnog interesa, odnosno oni koji na datum bilance premašuju dva od tri kriterija s obzirom na vrijednost imovine, ostvareni prihod i prosječan broj zaposlenika. Subjekti od javnog interesa definirani su Zakonom o računovodstvu, a uključuju društva čijim se vrijednosnim papirima trguje na uređenom tržištu kapitala bilo koje države članice EU, banke, stambene štedionice, društva za osiguranje, mirovinski fondovi, burze i dr. (Krivačić i Antunović, 2018, url)

VRSTA PODUZEĆA	KRITERIJ VELIČINE PODUZEĆA
velika poduzeća	više od 500 zaposlenih
	vrijednost imovine veća od 20 milijuna eura
	neto promet veći od 40 milijuna eura
subjekti od javnog interesa	poduzeća koja kotiraju na burzi
	kreditne institucije
	osiguravajuća društva
	drugi subjekti od javnog interesa koje zbog svojih aktivnosti, veličine ili broja zaposlenih kao takve definira zemlja članica

Tabela 5.3. Obveznici sastavljanja i objavljivanja nefinancijskih izvještaja

Izvor: Krivačić, D., Antunović, M. (2018), Nefinancijsko izvještavanje: Novi izazov za korporativne računovodstvene sustave, URL: <https://hrcak.srce.hr/file/315977> [pristup: 28.08.2022.]

Na razini Europske unije obveznici nefinancijskog izvješćivanja na temelju Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o računovodstvu koji je prenio Direktivu o nefinancijskom izvješćivanju (Direktivu 2014/2019/EU) stupio je na snagu u prosincu 2016. godine. Društva koja su obuhvaćena područjem primjene Direktive o nefinancijskom izvještavanju trebala su 2018. godine prvi puta podnijeti izvještaj u skladu s odredbama Direktive na temelju podataka za financijsku godinu 2017. (Hrvatska udruga poslodavaca, 2022, url)

Direktivom je propisano da poduzeća opišu svoj poslovni model i da se vode poznatim izvještajnim okvirima, a to mogu biti:

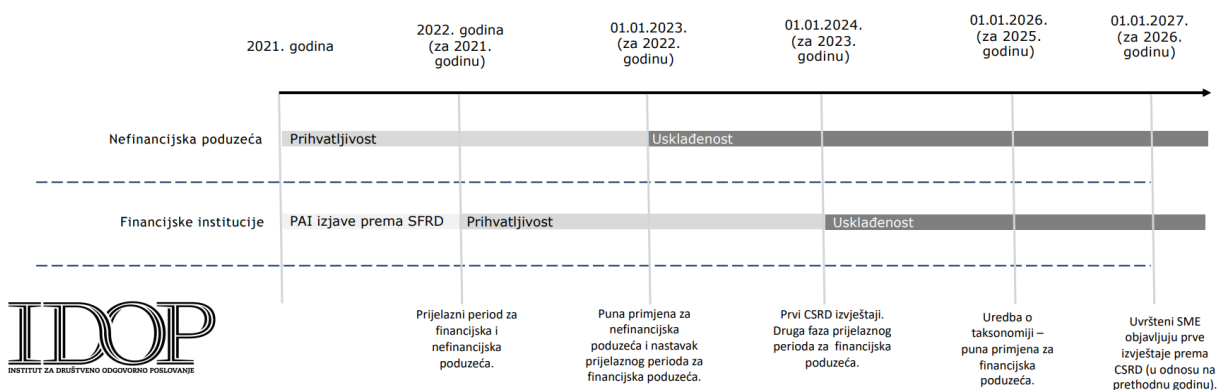
- Globalna inicijativa za izvještavanje (GRI),
- Sustav za upravljanje okolišem i neovisno ocjenjivanje (EMAS),
- Globalni sporazum Ujedinjenih naroda (UNGC),
- Vodeća načela o poduzetništvu i ljudskim pravima za provedbu okvirnog programa UN-a „Zaštita, poštovanje i pomoć”,
- Smjernice za multinacionalna društva Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD),
- norma ISO 26000 Međunarodne organizacije za standardizaciju (ISO),
- Tripartitna deklaracija o načelima koja se odnose na multinacionalna društva i socijalnu politiku Međunarodne organizacije rada (ILO) ili
- drugi priznati međunarodni okviri. (Krivačić i Antunović, 2018, url)

Direktiva o nefinancijskom izvješćivanju (NFRD) ima svrhu učiniti dostupnim nefinancijske informacije dionicima i investitorima kako bi se utvrdilo stvaranje vrijednosti poduzeća i utvrdili rizici te kako bi potaknuli društvo da preuzme odgovornost za društvene i ekološke probleme. Direktiva zahtijeva da tvrtke izvješćuju, na primjer o poslovnom razvoju, o uspješnosti, utjecaju i položaju u odnosu na unaprijed definirani popis nefinancijskih pitanja te da objave svoja godišnja izvješća i izvješća o održivosti. Opis poslovnog modela i politika tvrtke, rezultati tih politika, povezani rizici i nefinancijski pokazatelji uspješnosti neki su od primjera onoga što bi trebalo biti uključeno u objavu. (Ribero Duarte i Araujo Matias, 2022, url)

5.4. Prijedlog nove direktive o održivosti poduzeća

Europska Komisija je usvojila prijedlog Direktive o korporativnom izvještavanju o održivosti (engl. Corporate Sustainability Reporting Directive – CSRD) 21. travnja 2021. Ovaj prijedlog mijenja Direktivu 2013/34/EU, Direktivu 2004/109/EZ, Direktivu 2006/43/EZ i Uredbu (EU) br. 537/2014, a namjerava zamijeniti i trenutnu NFRD prilagodbom zahtjeva za izvješćivanje. Ovim se prijedlogom revidiraju obveze uvedene Direktivom o nefinancijskom izvještavanju (NFRD). Cilj ove izmjene jest uspostavljanje zajedničkih europskih pravila izvješćivanja koja će povećati transparentnost, zahtijevajući od poslovnog sektora da izvještavaju o održivosti na dosljedan i usporediv način s ciljem standardizacije objavljivanja vezanih uz održivost. (Ribero Duarte i Araujo Matias, 2022, url)

Prikaz kroz vremenski period planiranih zahtjeva za nefinancijska poduzeća i financijske institucije

Slika 5.4. Usklađivanje sa zakonodavnim okvirom

Nefinancijsko izvještavanje – pregled novih zakonodavnih obveza, (2022), URL: https://idop.hr/wp-content/uploads/2022/02/EU-Taksonomija_web.pdf [pristup: 10.09.2022.]

Puna primjena za nefinancijska poduzeća će nastati 01.01.2023 za 2022. godinu, a za malo i srednje poduzetništvo obveza nefinancijskog izvješćivanja će nastati tek 2027. za 2026. godinu.

5.5. Direktiva o korporativnom izvješćivanju o održivosti

Nova CSRD direktiva (CSRD Corporate Standards Reporting Directive) na razini Europske unije uspostavljanjem zajedničkih europskih pravila izvješćivanja će povećati transparentnost, izvještavanjem o održivosti na dosljedan i usporediv način s ciljem standardizacije. Novom direktivom biti će povećan krug obveznika izvješćivanja. Izvješće o održivosti će izrađivati svi veliki poduzetnici neovisno o tome jesu li im vrijednosni papiri uvršteni na uređeno tržište ili ne. Kriterij od minimalno 500 zaposlenih koji je uvela Direktiva 2014/95/EU će se ukinuti. Kreditne institucije i društva za osiguranje izrađivat će izvješće o održivosti neovisno o veličini. U izvješćivanje su uključeni mali i srednji poduzetnici čiji vrijednosni papiri su uvršteni na uređeno tržište dok su mikro poduzetnici čiji su vrijednosni papiri uvršteni na uređeno tržište isključeni od obveze izrade izvješća o održivosti. Na razini Europske unije znatan udio od ukupnog broja poduzetnika čiji su vrijednosni papiri uvršteni na uređeno tržište čine mali i srednji poduzetnici. Detaljnije su određene informacije koje poduzetnici trebaju objavljivati. U usporedbi s postojećim odredbama je predloženo uvođenje novih informacija koje bi poduzetnici trebali objavljivati o njihovoj strategiji, ciljevima i ulozi odbora i uprave. O glavnim štetnim učincima povezanim s poduzetnikom i njegovim lancem vrijednosti. Obveza uključuje i objavu nematerijalne imovine, kako su utvrđene iskazane informacije. Trebat će iskazivati kvalitativne i kvantitativne informacije, informacije o budućim i prošlim događajima te prema potrebi informacije koje se odnose na kratkoročna, srednjoročna i dugoročna razdoblja. Preslikava se EU taksonomija i provodi se izvješćivanje o svim temama održivosti koje uključuju okoliš, društvo i upravljanje.

Obveznici izvješćuju o okolišu, što uključuje:

- Ublažavanje klimatskih promjena
- Prilagodbu klimatskim promjenama
- Vode i mora
- Kružno gospodarstvo
- Prevenciju onečišćenja
- Bioraznolikost i ekosustavi

Društvu:

- Jednakim mogućnostima za sve
- Radnim uvjetima
- Poštovanju ljudskih prava

Upravljanju:

- Definiranje uloga i sastav uprave i rukovodstva
- Poslovnu etiku i korporativnu kulturu (uključuje borbu protiv korupcije i podmićivanja)
- Politički angažman
- Poslovne odnose
- Sustave unutarnje kontrole i upravljanje rizicima

Europska komisija se izjasnila da će izraditi standarde izvješćivanja o održivosti koji bi trebali pridonijeti procesu konvergencije standarda izvješćivanja o održivosti na globalnoj razini koji će odrediti koje informacije treba objaviti u svakom od područja izvješćivanja. Europska komisija će izraditi tri seta standarda:

- EU standarde za velike poduzetnike
- EU standarde za male i srednje poduzetnike čiji vrijednosni papiri su uvršteni na uređeno tržište uz obvezu objave manje količine podataka i
- EU standarde kojima bi se obuhvatile specifičnosti pojedinih sektora

U tabeli 5.5. je prikazano tko su obveznici te je prikazana podjela standarda prema veličini poduzetnika na kojeg će se primjenjivati jedan od tri standarda koja će biti izrađena.

Obveznici primjene	Standardi izvještavanja EU o održivosti
Veliki poduzetnici	EU standardi za velike poduzetnike
Mali i srednji poduzetnici čiji su vrijednosni papiri uvršteni na uređeno tržište	EU standardi za male i srednje poduzetnike čiji vrijednosni papiri su uvršteni na uređeno tržište - manja količina informacija + EU standardi kojima bi se obuhvatile specifičnosti pojedinih sektora

Tabela 5.5. Obveznici primjene Standarda izvješćivanja o održivosti

Izvor: Hrvatska udruga poslodavaca, (2022), Predstavljanje rezultata analize nefinancijskog/ESG izvješćivanja u Hrvatskoj za 2019 i 2020.g. [You Tube video, 22.03.2022.] URL: <https://www.youtube.com/watch?v=bLZsUeGTiA> [pristup: 30.08.2022.]

Nakon početka primjene standarda izvješćivanja o održivosti Europska komisija će svake tri godine provoditi preispitivanje standarda prema tehničkim savjetima Europske savjetodavne skupine za financijsko izvještavanje (engl. EFRAG) te ih izmijeniti kako bi se uzele u obzir relevantne promjene uključujući promjene međunarodnih standarda. Tvrtke će biti obvezne izvješćivati u skladu s obveznim standardima izvješćivanja o održivosti EU-a, a prijedlog za CSRD uključuje obvezno izvješćivanje u digitalnom formatu prema Direktivi u jedinstvenom elektroničkom formatu. Predloženo je da poduzetnici sastavljaju financijske izvještaje i izvještaje posloводства u jedinstvenom elektroničkom formatu za izvješćivanje (ESEF) – xHTML formatu (eng. eXtensible Business Reporting Language) formatu u skladu s ESEF Uredbom: Delegirana Uredba Komisije (EU) 2018/815 od 17. prosinca 2018. o dopuni Direktive 2004/109/EZ

Europskog parlamenta i Vijeća u pogledu regulatornih tehničkih standarda za specifikaciju jedinstvenog elektroničkog formata za izvještavanje.

Unutar prijedloga direktive uvest će se po prvi puta provjera izvješća o održivosti od strane revizora. Što će se provoditi na dva načina, u prvoj fazi revizori će izražavati ograničeno uvjerenje do donošenja standarda na razini Europske unije. Donošenjem konačne verzije standarda u drugoj fazi nakon donošenja standarda revizori će izražavati puno veći stupanj provjere, izražavanje razumnog uvjerenja nakon donošenja standarda.

Revizori	
provjera izvješća o održivosti	
eng. limited assurance	eng. reasonable assurance
izražavanje ograničenog uvjerenja do donošenja standarda	izražavanje razumnog uvjerenja nakon donošenja standarda
<ul style="list-style-type: none"> ➤ do izrade standarda na razini EU - prilagođavanje nacionalnih standarda ili njihova izrada 	
<ul style="list-style-type: none"> ➤ države članice trebaju Europskoj komisiji dostaviti dokumentaciju u kojoj opisuju postupke ili zahtjeve u pogledu provjere izvješća o održivosti i to 3 mjeseca prije njihova stupanja na snagu 	

Tabela 5.5.1. Uvođenje revizije izvješća

Izvor: Hrvatska udruga poslodavaca, (2022), Predstavljanje rezultata analize nefinancijskog/ESG izvješćivanja u Hrvatskoj za 2019 i 2020.g. [You Tube video, 22.03.2022.] URL: <https://www.youtube.com/watch?v=bLLzsUeGTiA> [pristup: 30.08.2022.]

Donošenjem standarda bi se uveo veći stupanj provjere i izražavanje većeg stupnja povjerenja. Rok za prijenos odredbi u nacionalno zakonodavstvo je 18 mjeseci od stupanja na snagu CSRD-a.

Informacije o održivosti koje su trenutno dostupne u Europskoj uniji ne pružaju dostatne i usporedive informacije za privatni ili javni sektor pa dionici ne mogu procijeniti utjecaj društva

na održivost, posebno na klimatske promjene. Objavljivanjem pokazatelja na bolji način dionicima bi se omogućilo praćenje napretka društva u uklađivanju poslovnih modela i poslovanja u skladu s niskougličnim gospodarstvom kako je predviđeno zelenim planom. (Hrvatska udruga poslodavaca, 2022, YouTube)

6. Primjena ESG-a u financijskom sektoru

U pogledu razvoja održivog ulaganja u sektoru financijskih usluga uvodi se obveza objave podataka vezanih uz ulaganja koja doprinose ostvarenju okolišnih ciljeva. Sudionici na financijskim tržištima i financijski savjetnici pružaju potrebne informacije kako bi omogućili krajnjim ulagateljima da donesu odluku o ulaganju. Sudionici na financijskim tržištima koji uzimaju u obzir glavne štetne učinke odluka o ulaganjima na čimbenike održivosti trebali bi u predugovornim informacijama za svaki financijski proizvod istaknuti svoj doprinos, odnosno objaviti na koji se način glavni štetni učinci uzimaju u obzir.

6.1. Nadzorna tijela za razvoj Regulatornih tehničkih standarda

Tri europska nadzorna tijela zajedničkog naziva (ESA), Europsko tijelo za bankarstvo (EBA), Europsko tijelo za osiguranje i strukovno mirovinsko osiguranje (EIOPA) i Europsko tijelo za vrijednosne papire i tržišta (ESMA) trebaju osigurati mikrobonitetni nadzor nad financijskim tržištima Europske unije zajedno s nacionalnim nadzornim tijelima država članica. Tekući nadzor financijskih institucija još uvijek je u nadležnosti nacionalnih nadzornih tijela. Europska nadzorna tijela (ESA) imaju zadatak razviti i provesti zajednički regulatorni okvir i konvergentnu nadzornu praksu u EU-u. Posebna uloga ESA-e je savjetovanje tijela EU-a u zakonodavnom procesu, razvoju regulatornih standarda i koordinacija nacionalnih nadzornih tijela. (FINMA, 2022, url)

Europska nadzorna tijela (ESA - EBA, EIOPA i ESMA) razvila su nacrt Regulatornih tehničkih standarda (RTS) zajedničkog odbora o ESG objavama. Nacrt Regulatornih tehničkih standarda (RTS) u skladu je s Uredbom EU-a o objavama vezanim uz održivost u Uredbi u sektoru financijskih usluga (SFDR) s ciljem osnaženja i zaštite krajnjih ulagača kao i unaprijeđenja objava

koje dobivaju od sudionika na financijskim tržištima i od financijskih savjetnika o financijskim proizvodima. (EBA, 2022, url)

6.2.SFDR uredba

U sektoru financijskih usluga uvodi se obveza objave podataka vezanih uz održivost koja je propisana SFDR uredbom i manjim dijelom Uredbom o taksonomiji. SFDR (Sustainable Finance Disclosure Regulation) uredba (EU) 2019/2088 stupila je na snagu 29. prosinca 2019. godine, a u primjenu od 10. ožujka 2021. godine a obveze za sudionike na financijskom tržištu započinju postepeno u periodu od 2021. do 2023. (SFDR uredba, 2021, url)

Održivo ulaganje je ulaganje u gospodarsku aktivnost kojom se doprinosi ostvarenju okolišnih ciljeva kroz učinkovitost resursa u pogledu upotrebe energije, obnovljivih izvora energije, sirovina, vode i zemljišta, stvaranja otpada, emisija stakleničkih plinova ili u pogledu bioraznolikosti i kruznoga gospodarstva kao i ulaganje u gospodarsku aktivnost kojom se doprinosi ostvarenju socijalnih ciljeva. Zatim ulaganja kojima se doprinosi borbi protiv nejednakosti, ulaganjem u ljudski kapital ili gospodarski kapital i socijalno ugrožene zajednice. Društva u koja se ulaže slijede prakse dobrog upravljanja, a osobito u pogledu dobrih upravljačkih struktura, odnosa sa zaposlenicima, isplaćivanja naknada za osoblje i izvršavanje poreznih obveza.

Uzimanjem u obzir čimbenika održivosti u procesu odlučivanja o ulaganjima i savjetodavnom procesu može se ostvariti korist čime se može povećati otpornost realnoga gospodarstva i stabilnost financijskog sustava. Ključno je da sudionici na financijskim tržištima i financijski savjetnici pružaju potrebne informacije kako bi omogućili krajnjim ulagateljima informirane odluke o ulaganjima. Sudionici na financijskim tržištima koji uzimaju u obzir glavne štetne učinke odluka o ulaganjima na čimbenike održivosti trebali bi u predugovornim informacijama za svaki financijski proizvod sažeto objaviti na koji se način glavni štetni učinci uzimaju u obzir te Izjavu da su informacije o glavnim štetnim učincima na čimbenike održivosti dostupne u okviru izrade kontinuiranih izvješća.

Glavne štetne učinke trebalo bi tumačiti kao učinke odluka i savjetovanja o ulaganju koji rezultiraju negativnim učincima na čimbenike održivosti. Dosad su razvijeni održivi proizvodi s različitim stupnjevima ambicioznosti. Stoga je za potrebe predugovornih objava i objava u periodičnim izvješćima potrebno napraviti razliku između zahtjeva za financijske proizvode

kojima se promiču okolišna ili socijalna obilježja, od onih za financijske proizvode s pozitivnim učinkom na okoliš i društvo. Za financijske proizvode s okolišnim ili socijalnim obilježjima, sudionici na financijskim tržištima trebali bi objaviti podatke o tome da li je i na koji način određeni indeks, indeks održivosti ili standardni indeks, usklađen s tim obilježjima, a u slučajevima u kojima se ne upotrebljava referentna vrijednost, objaviti informacije o tome kako se ostvaruju obilježja financijskih proizvoda u pogledu održivosti.

Financijski proizvodi koji imaju za cilj stvoriti pozitivan utjecaj na okoliš i društvo kao i sudionici na financijskim tržištima trebali bi objaviti podatke o tome koju referentnu vrijednost održivosti upotrebljavaju za mjerenje održive uspješnosti, a ako ne upotrebljavaju referentnu vrijednost, objasniti na koji način postižu cilj održivosti. Objave sa tim informacijama bi trebale biti uključene u njihova godišnja izvješća kako bi se povećala transparentnost i informirali krajnji ulagatelji.

Trebalo bi regulirati pristup informacijama o tome kako sudionici na financijskim tržištima i financijski savjetnici uključuju relevantne rizike održivosti. Rizici održivosti koji su bitni ili za koje je vjerojatno da će biti bitni, u svoje procese odlučivanja o ulaganjima, uključujući organizacijske aspekte, aspekte upravljanja rizikom te u svoje savjetodavne procese tako da se od tih subjekata zahtijeva da sažete informacije o tim politikama održavaju na svojim internetskim stranicama. (Uredba EU 2019/2088, url)

Obveznici SFRD-a su sudionici na financijskim tržištima i financijski savjetnici u pogledu uključivanja rizika održivosti i uzimanja u obzir štetnih učinaka na održivost u procesima praćenja informacija povezanih s održivosti u vezi s financijskim proizvodima.

Članak 2. Uredbe 2019/2088 navodi sudionike na financijskim tržištima.

Sudionici su:

- Osiguravajuća društva koja nude investicijske osiguravateljne proizvode
- Investicijska društva koja pružaju usluge upravljanja portfeljem
- Institucije za strukovno mirovinsko osiguranje (IORP)
- Proizvođači mirovinskih proizvoda
- Upravitelji alternativnih investicijskih fondova (UAIF)
- Pružatelji paneuropskih osobnih mirovinskih proizvoda (PEPP)

- Upravitelji kvalificiranih fondova poduzetničkog kapitala registriranog u skladu s člankom 14. Uredbe (EU) br. 345/2013
- Upravitelji kvalificiranih fondova za socijalno poduzetništvo registrirani u skladu s člankom 15. Uredbe (EU) br. 346/2013
- Društva za upravljanje subjektima za zajednička ulaganja u prenosive vrijednosne papire (društvo za upravljanje UCITS-ima)
- Kreditne institucije koje pružaju usluge upravljanja portfeljem. (Uredba EU 2019/2088, url)

Uredba definira kategorije financijskih savjetnika.

Financijski savjetnici su:

- Posrednici u osiguranju koji pružaju savjete o osiguranju u vezi s investicijskim osigurateljnim proizvodima
- Društva za osiguranje koja pružaju usluge savjetovanja o osiguranju u vezi s investicijskim osigurateljnim proizvodima
- Kreditne institucije i investicijska društva koja pružaju usluge investicijskog savjetovanja
- UAIF koji pruža usluge investicijskog savjetovanja u skladu s člankom 6. stavkom 4. točkom (b) pod točkom i. Direktive 2011/61/EU ili
- Društva za upravljanje UCITS-ima koji pružaju usluge investicijskog savjetovanja u skladu s člankom 6. stavkom 3. točkom (b) pod točkom i. Direktive 2009/65/EZ. (Uredba EU 2019/2088, url)

SFRD Uredba u cjelosti je obvezujuća i izravno se primjenjuje u svim državama članicama Europske unije.

6.3.PAI Izjava

U sektoru financijskih usluga obveze objave podataka vezanih uz održivost su propisane SFDR uredbom i dijelom Uredbom o taksonomiji koje su sastavni dio EU zakonodavnog okvira za održivo financiranje koje razmatra ESG čimbenike, okolišne, socijalne i upravljačke faktore kod donošenja odluka o ulaganju ili pružanju investicijskog savjeta. Za sudionike na financijskim tržištima se SFDR uredbom propisuju obveze objavljivanja vezane uz održivost čime bi se krajnjim ulagateljima trebalo olakšati donošenje informirane odluke o ulaganju. Sadržaj tih podataka kao i način njihove objave biti će propisani RTS-ovima.

Obveze objave podataka propisanih SFDR Uredbom, Uredbom o taksonomiji i nacrtom RTS-ova i obveza koje proizlaze iz prijedloga izmjena sektorske regulative su podijeljene u tri dijela.

1. Obveza objave informacija
2. Pravila koja su podijeljena u tri kategorije:
 - a) Pravila koja se moraju primijeniti na razini sudinika na financijskim tržištima
 - b) Pravila koja se moraju primijeniti na sve financijske proizvode (neovisno primjenjuju li koncept održivosti ili ne u svojem poslovanju)
 - c) Pravila koja se moraju primijeniti samo na financijske proizvode koji jasno izražavaju fokus na održivosti u poslovanju
3. Pregled obveza koje poizlaze iz izmjena sektorske regulative.

Obveze objava podataka o održivosti temeljem SFDR uredbe i Uredbe o taksonomiji obvezuju sudionike na radnje koje uključuju izradu ili ažuriranje web stranice, izradu predugovorne dokumentacije za financijske proizvode i obvezu prikaza periodičkog izvještavanja.

Ako se sudionik na financijskom tržištu odluči razmatrati štetne učinke investicijskih odluka na održivost dužan je pod naslovom “Izjava o štetnom učinku na održivost“ objaviti Izjavu o PAI politici koja sadrži opis značajnih štetnih učinaka na održivost, informacije o politikama identificiranja štetnih učinaka, sažetak politika sudjelovanja i podatke o pridržavanju poslovnih kodeksa. PAI izjava se sastoji od kvalitativnih i kvantitativnih objava. Kvantitativne objave se sastoje od 50 ESG indikatora od kojih su 32 obavezna i 18 opcionalnih.

PAI izjava mora biti istaknuta na posebnom dijelu web stranice pod nazivom „Izjava o štetnim učincima“. Prikaz obaveznih podataka u izjavi je definiran RTS-om i sastoji se od sljedećih cjelina:

1. Sažetak
2. Opis značajnih štetnih učinaka na održivost proizašlih iz investicijskih odluka
3. Opis politika za identificiranje i opis politika za prioritiziranje štetnih učinaka na održivost
4. Opisane aktivnosti za uklanjanje ili smanjenje štetnih učinaka na održivost
5. Politike sudjelovanja
6. Upućivanje na internacionalne standarde.

Ako se sudionik na financijskim tržištima ne odluči razmatrati štetne učinke na održivost dužan je objasniti razloge pod naslovom „FMP ne razmatra štetne učinke na održivost“, ali u objašnjenju treba navesti da li će i kada početi razmatrati učinke na održivost.

Sudionici na financijskim tržištima imaju obvezu provesti analizu svojih financijskih proizvoda i kategorizirati ih unutar jedne od slijedećih kategorija:

1. Financijski proizvodi kojima je cilj ulaganje u održiva ulaganja, cilj im je postizanje smanjenja emisije ugljika stoga oni spadaju u najvišu kategoriju
2. Financijski proizvodi koji promoviraju okolišne i/ili socijalne karakteristike čine srednju kategoriju (održivost je važan aspekta ali cilj financijskog proizvoda nisu održiva ulaganja)
3. Ostali financijski proizvodi, ne spadaju ni u jednu od navedenih kategorija. Proizvodi nemaju za cilj održivost, ali ih taksonomija obvezuje na pripremu eksplicitne izjave i objašnjenje kako ne uzimaju u obzir kriterije EU-a za okolišno održive gospodarske djelatnosti. (HANFA, 2020, url)

Početak primjene regulatornih tehničkih standarda (RTS-ova) za sudionike na financijskim tržištima koji će objavljivati PAI Izjavu u skladu s člankom 4. stavkom 1. točkom a) ili člankom 4. stavcima 3. i 4. SFDR Uredbe (EU) 2019/2088 Izjavu će prvi puta trebati objaviti najkasnije do 30. lipnja 2023., i to za prvi referentni period koji čini razdoblje od 1. siječnja do 31. prosinca 2022. (HANFA, 2021, url)

6.4. Zelene obveznice

Zelene obveznice su dužnički vrijednosni papiri kod kojih se prihod isključivo upotrebljava za financiranje ili refinanciranje, te djelomično ili u cijelosti financiranje novih ili postojećih zelenih projekata i imovine. Da bi projekti zadovoljili potrebu za tim oblikom financiranja trebaju biti dizajnirani u skladu s uvjetima i standardima utvrđenim odgovarajućim međunarodnim propisima. Osim isticanjem, prelaska na zeleno i podržavanjem društveno odgovornog poslovanja, postoje aspekti i poticaji društvima da se fokusiraju na zeleno financiranje i da sudjeluju na tržištu zelenih obveznica, a svakako je važna i rastuća potražnja za zelenim instrumentima društvenim i odgovornim poslovnim praksama koje su naglašene ESG-em. (Kadunc, Bažant, 2021, url)

Zelene obveznice po svojim karakteristikama slične su konvencionalnim obveznicama, ali razlikuju se u načinu i svrsi izdavanja. Prikupljanjem financijskih sredstava za financiranje zelenih projekata, odnosno ulaganjima koja karakteriziraju društveno odgovorne vrijednosti u smislu zaštite okoliša i korištenja čiste energije. Izdavatelji zelenih obveznica mogu biti države, jedinice lokalne i regionalne uprave i samouprave, poslovni subjekti, poslovne banke i financijske institucije za pribavljanje dugoročnih izvora financiranja. Najčešći su ipak institucionalni investitori u zelene obveznice. (Mihelja Žaja, Tica, 2021, url)

Europska komisija iznijela je prijedlog o uvođenju standarda Europske unije za zelene obveznice. Trenutno izdavanje zelenih obveznica u Europskoj uniji čini samo 2,6% ukupnih izdavanja obveznica Europske unije. Istovremeno sve je veća zabrinutost u pogledu stvarnog opsega koristi za okoliš koje proizlaze iz projekata financiranih izdavanjem zelenih obveznica. Budući se definicije održivih djelatnosti razlikuju u različitim jurisdikcijama. U okviru Europske unije gotovo je nemoguće uspoređivati učinke projekata u različitim jurisdikcijama. Problem povezan s izvješćivanjem o korištenju primitaka, s objavljivanjem i prenošenjem informacija o korištenju primitaka koje se daju ulagateljima izraženi su u državama članicama. Standard Europske unije za zelene obveznice ima cilj riješiti te probleme stvaranjem sustava koji se temelji na transparentnosti i nadzoru. Stvaranjem takvog sustava samo bi projekti koji su usklađeni s europskom taksonomijom održivih djelatnosti mogli biti prihvatljivi za financiranje, a izdavatelji bi morali osigurati dodatne informacije u trenutku izdavanja te naknadno kroz redovno izvješćivanje o korištenju primitaka i njihovom učinku. Za odobravanje zelenih obveznica Europske unije biti će ovlašteni samo vanjski ocjenjivači pod nadzorom ESMA-e (Europsko tijelo

za vrijednosne papire i tržišta). Europske zelene obveznice koje su usklađene s Uredbom o taksonomiji Europske unije prikladne su za financiranje ekonomskih aktivnosti kojima se podupire tranzicija prema održivijem i dekarboniziranijem gospodarstvu. Uvođenjem standarda zelene obveznice postale bi temeljna komponenta za financiranje tranzicije na niskougljično gospodarstvo Europske unije. Veliki infrastrukturni projekti zahtijevaju duže rokove otplate, a zelene obveznice su dugog roka trajanja s otplatom kapitala po dospijeću obveznice. (Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Prijedlogu Uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o europskim zelenim obveznicama, 2022, url)

7. Uvođenje ESG-a u Zagrebačkoj banci

Zagrebačka banka je članica HR PSOR (Hrvatskog poslovnog savjeta za održivi razvoj) i NZBA (Net-Zero Banking Alliance) koji su sazvali Ujedinjeni narodi. NZBA-u se pridružila UniCredit grupa čija je članica i Zagrebačka banka čime su preuzete obveze ostvarenja neto nulte stope vlastitih emisija do 2030. godine. UniCredit grupa objavljuje od 2014. godine Integrirano izvješće o održivosti dio kojeg je i izvještaj Zagrebačke banke kao članice grupe. Odradili smo intervju sa Vedranom Lučićem koji je u Zagrebačkoj banci zadužen za strateški razvoj i izvještavanje o ESG-u i operativno je zadužen za razvoj S (social) komponente ESG-a pod imenom Bankarstvo s društvenim utjecajem.

Kakav je pristup razvoju ESG-a u Zagrebačkoj banci?

ESG treba sagledavati dvostruko, interno i eksterno.

U razvoju strategije Zagrebačke banke i ESG kriterija, pristupili smo interno i eksterno, odnosno, pozicionirali smo set kriterija prema tome kako djelujemo interno i eksterno. Eksterno u E (environmental) okolišnom dijelu poduzimamo akcije kako bismo postali net-zero, odnosno kako bismo emisije CO2 sveli na nulu, a u internom djelovanju obuhvaćeno je sve ono što financiramo i kako financiramo, poštivajući određene kriterije. Budući je Zagrebačka banka članica UniCredit grupe u poslovanju i postizanju ESG kriterija ovisna je i o poduzetim akcijama na razini UniCredit grupe, npr. do 2028. godine se UniCredit grupa obvezala a time i Zagrebačka banka da će u

potpunosti obustaviti financiranja vezana uz ugljen dvije godine prije mandatornog roka čime je postala najbolja u klasi vezano uz financiranje ugljena. Eksterno djelovanje obuhvaća dio financiranja koji uključuje zelene kredite (npr. financiranje energetski učinkovitih nekretnina), prelazak na obnovljive izvore energije, krediti koji se odobravaju klijentima koji žele uvesti koncept kružnog gospodarstva u svoje poslovanje.

ESG dijelimo i po sektorima, jer različiti sektori imaju različite štetne utjecaje na okoliš koje proizvode. Veliki problem je usklađivanje zakonske regulative. Komplicirana regulativa, koja obuhvaća više zakona koji reguliraju pojedine sektore u Hrvatskoj. Zatim regulativa koja se spušta kroz Europsku centralnu banku i utječe na sve banke koje posluju u Republici Hrvatskoj. Radi se o regulativi koja obuhvaća cijelo poslovanje banke a što je u raskoraku jer od klijenta očekujemo nešto što nije propisano nadležnim zakonima. Moramo evaluirati kakav je koji klijent. Stoga su banke razvile upitnik kojim se u prvoj fazi pokušava saznati koliko su klijenti „zeleni“. Pri tome treba biti jako oprezan da ne bi sudjelovali u greenwashingu. Nije nužno uvijek slučaj da je greenwashing i namjerni greenwashing, nego tvrtka izradom dopadljive web stranice i navođenjem onog što oni rade, u pogledu poduzimanja zelenih aktivnosti izgleda vrlo aktivna a ustvari kada se dublje proanalizira poslovanje može se utvrditi da nema nikakvog efekta na njihovu poslovnu strategiju.

Financijske institucije su napredovale u integraciji ESG i radi regulative Europske centralne banke budući je Europska komisija odlučila ostvariti Europski zeleni plan kroz financijske institucije. Usmjeravanjem financija možemo postići tranzicijske ciljeve i osvariti net-zero cilj. Kroz upitnike smo počeli prikupljati podatke na način da ispitujemo kakav je footprint naših najvećih klijenata. Pitanja se odnose na razne aktivnosti naših klijenata.

Nakon prikupljenih podataka i analize, za sada se izdaju samo preporuke i provodi savjetodavni model rada koji već funkcionira u Njemačkoj. Savjetima i evaluacijom njihovog poslovnog procesa, usmjeravanjem, što i kako mogu poboljšati, dodjeljujemo internu ocjenu koja za sada ne utječe na kreditni rejting. Provodimo savjetovanje, ali ako se promjene u poslovanju ne bi implementirale sa aspekta unaprijeđenja njihovih GHG emisija moglo bi se dogoditi da u budućnosti dođe do skupljeg financiranja i/ili težeg pronalaženja izvora financiranja.

Da li ćemo uvesti i ESG rejting?

Za sada nije planu, o tome još nema govora. Trenutno se radi na social/društvenoj taksonomiji. Na neki način rejting održivosti računa upravo HR PSOR (Hrvatski poslovni savjet za održivi razvoj). Oni računaju godišnji indeks održivosti, sagledavaju i social, governance i environmental dio. Dakle na neki način se računa ali se tako ne zove. Kada se upitnik proširi i na manje tvrtke zasigurno ćemo pitati klijente kakve su vam socijalne politike, upravljačke politike, politike zaštite i tako dalje. Upitnici koje Zagrebačka banka dobiva od svojih klijenata ili revizorskih kuća koje nas kao banku evaluiraju uključuju pitanja iz sva tri dijela, environmental, social i governance dijela.

FINE je izrazila interes, a što je svim bankama bitno i podržavaju inicijativu, da ona bude u Hrvatskoj centralno tijelo koje će prikupljati podatke od svih klijenata. Set podataka trebao bi biti formiran na zadovoljavajući način. Time bismo izbjegli da svaki klijent ima od druge banke rezultat internih upitnika koji nisu usporedivi. Način rada koji nudi FINA doveo bi do neke vrste standardiziranog pristupa. Ono što je tu vrlo važno istaknuti da će se takvim načinom rada izbjeći da poslovni interes ne prevagne nad ESG interesom. Ako je npr. nekoj financijskoj instituciji bitno zadržati nekog klijenta te mu prilikom evaluacije tolerira neki nedostatak samo kako bi zadržala poslovni interes. U tom smislu je standardizacija bitna. Svi bi znali o čemu se radi, neovisno o veličini poslovnog subjekta od obrta do velikih korporacija. Od strane financijskih institucija ne bi se dešavali propusti i na taj način bi izbjegli situacije u kojima bi poslovni interes prevagnuo nad ESG interesom.

Na koji način možemo ostvariti svoje E okolišne ciljeve interno, a kako eksterno. Kako svojim djelovanjem možemo utjecati na ostvarenje tih ciljeva?

Interni dio okolišnog pristupa, ostvarenje E environmental cilja do 2030. je ostvariti cilj net zero. Poduzeli smo niz akcija kako bi to postigli, uklonili smo plastiku iz svih ureda, zabranili smo unošenje vode u plastičnim bocama na sastanke, uveli smo selektiranje otpada, radimo na uvođenju opskrbe dijela energije iz obnovljivih izvora energije i da bi ostvarili cilj možemo npr. provoditi pošumljavanje.

Eksterni dio okolišnog pristupa odnosi se na kreditiranje, na ponudu kredita i kriterija koje razmatramo prilikom odobrenja kredita. Zagrebačka banka je među prvima uvela zelene kredite koji su namjenjeni za zelenu gradnju i povećanje energetske učinkovitosti, ali i dalje ih razvijamo, provodimo modificiranje i doradu jer energetski certifikat ne uzima sve potrebne elemente. Metrika nije potpuna. Za predstavnike zgrada isto razvijamo programe, na primjer povoljnije kreditiranje za ugradnju solarnih panela na zgrade, isto tako uz kredite za povećanje energetske učinkovitosti, a velikim klijentima pravnim osobama za povećanje energetske učinkovitosti proizvodnih hala. Mogućnost eksternog djelovanja za banku je i ulaganje u zelene obveznice.

Ekološka komponenta ESG koncepta je najjasnije definirana, ali što se propituje u ostalim dijelovima S socijalnom i u G upravljačkom dijelu u Zagrebačkoj banci?

Pojavljaju se problemi i nedoumice što smjestiti u koju kategoriju i unutar strategije, ali način na koji se može odgovoriti, i odlučiti što smjestiti u koju kategoriju je:

- ako je nešto upravljačka politika onda to ulazi u Governance, a ako je aktivnost onda ulazi u Social.

U Zagrebačkoj banci je na snazi Kolektivni ugovor koji je smješten pod Governance. Bavi se pravima zaposlenika, kao npr. pravo korištenja slobodnih dana za potrebe edukacije (studiranje), za zdravstvene potrebe, slobodan dan za rođendan...operativne stvari- a taj dio je smješten u Social. Logika je da je Kolektivni ugovor posljedica upravljanja radničkog vijeća. Proizašao je iz suradnje poslodavca i radničkog vijeća.

Eksterni dio Sociala, uključuje Social impact banking, mikrokredite za ranjive skupine poduzetnika, žene poduzetnice, mlade poduzetnike, poduzetnike sa invaliditetom, startup poduzetnike. Za male poduzetnike i mikropoduzetnike dogovorili smo garancije. Kod mikrokredita, povećali smo iznos mikro kredita sa 20 na 25 tisuća eura uz garantnu shemu sa EIFom (Europski investicijski fond). Dogovorena je tzv. EaSI shema koja garantira lakši postupak realizacije kredita, bez kolateralu, što je velika prednost za nekog tko tek počinje raditi.

Zatim, Impact financing je kreditna linija za poduzetnike kod kojih se targetira konkretan društveni učinak. Za klijenta plasiramo standardni kredit sukladno proceduri, ali dodatno utvrđujemo društveni cilj koji se želi postići npr. zapošljavanje dugotrajno nezaposlenih osoba,

edukacije djece u STEM području... Dobar primjer je suradnja sa klijentom koji radi besplatno zubni rengen šticecima Doma za nezbrinutu djecu. Pri tome smo proveli analizu njegovog rada, odnosno utvrdili smo koliko besplatnih rengena on godišnje može pružiti. Npr. ako je to 80 snimanja, uz toleranciju na niže npr. minimalno 60. Ukoliko se taj cilj ostvari, tada banka vraća dio kredita kroz donaciju, ili umanjenje rate kredita tj. snižava cijenu kreditiranja. Nije ideja da se apriori daje popust na kamatnu stopu jer onda nemamo kontrolu da li će se društveni cilj ostvariti. Nakon što smo odobrili kredit imamo obvezu 3 godine monitoriranja takvih suradnji.

U Social ulazi još financijska edukacija. Provodimo edukacije za polaznike, financijske edukacije za uzrast osnovne i srednje škole i za studente, ali sa prilagođenim sadržajima ovisno o dobi. Edukacije nisu promidžbene, nije cilj prikupljanje novih klijenata ili prodaja proizvoda nego isključivo educiranje, osvješćivanje klijenata. Time ulažemo dugoročno kako bi kasnije imali informirane osobe sa kojima je lakše razgovarati i surađivati. Taj posao rade volonteri koji su zaposlenici banke i pružaju besplatno svoje kompetencije na korist društva.

Znači Social impact uključuje – mikrokredite, impact financing, financijske edukacije i rad volontera kojima se ostvaruju ciljevi o kojima se izvješćuje grupa što ulazi u integrirani izvještaj.

U dijelu upravljanja G governance kako bi ostvarili ciljeve dodatno je formiran Odbor kojem je uloga da osigura da Uprava banke bude adekvatno informirana kako se ne bi dogodili propusti. Uprava banke dobiva informacije od Odbora o poduzetim akcijama. Najvažniji dio governancea je da li Uprava ima definirane ključne pokazatelje vezano uz ostvarenje ESG ciljeva. Lokalno na razini Zagrebačke banke kao i na razini uprave Unicredita, kako bi se promjene razvijale i provodile. Ovisno o ostvarenju definiranih ključnih pokazatelja ovisi i isplata bonusa.

Zagrebačka banka je 2002. usvojila Politiku zaštite okoliša i održivog razvoja te Povelju o zaštiti okoliša i održivog razvoja a o provedenim aktivnostima u području održivog razvoja izvještava u sklopu Izvješća o održivosti UniCredita. Kako provodite ESG izvještavanje?

Svaka uprava u lokalnim entitetima ima svoje ciljeve koji su vezani i uz ESG i uz ostvarenja vezana uz ESG ciljeve. Izvještavanje se provodi o svim aktivnostima u Zagrebačkoj banci ali i obaveza izvještavanja je prema Unicredit grupi i obveza je izvještavanje prema ESG-u grupe. Sve aktivnosti se promatraju na više razina, lokalno i na razini grupe. Ono što propiše grupa provodi

se lokalno a to je upravo velika prednost internacionalnih kompanija, tj. interes holdinga koji je odgovoran svim dioničarima. Institucije kao što su Zagrebačka banka, Privredna banka, dakle banke koje imaju matice u Europskoj uniji, na razvijenim tržištima Europske unije puno su dalje odmakle u provođenju i detaljnije provode ispitivanje od drugih manjih banaka. Imamo razvijenije politike i nama je već ESG kroz razne aspekte inkorporiran u poslovnu strategiju koja se onda spušta prema lokalnim entitetima. Na primjeru UniCredita, ESG se primjenjuje i u Bosni i Hercegovini i u Srbiji iako nisu članice Europske unije, ali banke u tim državama imaju implementirane politike budući matica spušta politike i provodi razvoj jednako. UniCredit kotira na burzi i želi da sve njihove poslovne banke koje su u sustavu grupe imaju isti razvoj. Iz svih država se šalju izvješća, pa tako i iz Srbije i Bosne i Hercegovine iako nisu članice Europske unije i to im nije zakonska obveza. To je dobra strana globalizacije i tako velikih sustava koji imaju propisana djelovanja i ujednačen pristup kojim jednako provode razvoj na globalnoj razini.

8. Zaključak

Iza akronima ESG krije se koncept koji razvija održivi način poslovanja. Živimo u sve složenijem, međusobno povezanim svijetu gdje raste važnost aktivnog upravljanja rizicima i prilikama povezanim s ekološkim i društvenim trendovima. To predstavlja novi niz izazova, a sa rastućim očekivanjima javnosti za većom odgovornošću i korporativnim upravljanjem predstavlja i novi niz izazova s dalekosežnim financijskim posljedicama za korporacije. Konceptom održivog načina poslovanja svojim bi djelovanjem osigurali zadovoljenje svojih potreba ali bi i sačuvali planet i resurse za buduće generacije. Implementacijom ciljeva u strategiju razvoja organizacije osiguravamo postupno ostvarivanje ciljeva kako bi postigli nultu stopu emisija. Kroz ekološki dio akronima svoje aktivnosti pročišćavamo, mijenjamo, usmjeravamo, kako bi osigurali da emisije stakleničkih plinova budu što niže. Kroz social dio razvijamo društvenu komponentu kako bi osigurali zadovoljenje društvenih potreba, prava radnika i utjecali na stvaranje društva u kojem su jasno postavljene obveze ali i zadovoljena prava svih društvenih skupina. Kako bi osigurali da se nepravilnosti pravovremeno i sigurno prijavljuju i promjene provode to ostvarujemo kroz upravljački dio. Dio koji generira mehanizme za ostvarivanje prava a koji je sastavni dio zadnjeg slova akronima, governance. Održivost omogućuje stabilnije poslovanje i manju osjetljivost na tržišne nepredvidivosti. Profitabilno poslovanje je neophodno za opstojnost korporacije, ali profit nije najvažniji kriterij u razvoju strategije poslovanja. Razvoj korporacije se temelji na dugoročnom promišljanju i analiziranju utjecaja njenih aktivnosti. Postavljanjem jasnih ključnih pokazatelja koje Uprava korporacije mora ostvariti kako bi stekla pravo na maksimalnu isplatu svoje naknade osiguravamo ostvarivanje zadanih ciljeva. Održivost postaje sinonim za uspjeh, međutim nepostojanje standardiziranog pristupa može dovesti do nepotpunog, krivog, možda i nenamjernog i nedovoljnog djelovanja da bi se ostvarili ciljevi održivosti. Greenwashing je tema koju je potrebno analizirati paralelno sa ESG temom zbog trenutnog nestandardiziranog pristupa. Određene regulative se tek razvijaju, nadopunjuju, primjene se odgađaju zbog opširnosti i zahtijevnosti promjena koje zahtijevaju i donose. Donošenjem standarda bi se uveo veći stupanj provjere i povjerenja. Informacije o održivosti koje su trenutno dostupne u Europskoj uniji ne pružaju dovoljne i usporedive informacije za privatni ili javni sektor pa dionici ne mogu procijeniti utjecaj društva na održivost te posebno na klimatske promjene. Objavljuvanjem pokazatelja na bolji način dionicima bi se omogućilo praćenje napretka društva a usklađivanjem poslovnih

modela i poslovanja u skladu s niskougljičnim gospodarstvom kao što je predviđeno Zelenim planom.

IZJAVA O AUTORSTVU

I

SUGLASNOST ZA OBJAVU

Završni/diplomski/poslijediplomski specijalistički rad isključivo je autorsko djelo studenta koji je isti izradio te student odgovara za istinitost, izvornost i ispravnost teksta rada. U radu se ne smiju koristiti dijelovi tuđih radova (knjiga, članaka, doktorskih disertacija, magistarskih radova, izvora s interneta, i drugih izvora) bez navođenja izvora i autora navedenih radova. Svi dijelovi tuđih radova moraju biti pravilno navedeni i citirani. Dijelovi tuđih radova koji nisu pravilno citirani, smatraju se plagijatom, odnosno nezakonitim prisvajanjem tuđeg znanstvenog ili stručnog rada. Sukladno navedenom studenti su dužni potpisati izjavu o autorstvu rada.

Ja, DIJANA ŠOŠTARIĆ pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada pod naslovom ESG KONCEPT ODRŽIVOG POSLOVANJA te da u navedenom radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova.

Studentica:
Dijana Šoštarić

Sukladno Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju završne/diplomske radove sveučilišta su dužna trajno objaviti na javnoj internetskoj bazi sveučilišne knjižnice u sustavu sveučilišta te kopirati u javnu internetsku bazu završnih/diplomskih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Završni radovi istovrsnih umjetničkih studija koje se realiziraju kroz umjetnička ostvarenja objavljuju se na odgovarajući način.

Ja, DIJANA ŠOŠTARIĆ neopozivo izjavljujem da sam suglasna s javnom objavom diplomskog rada pod naslovom ESG KONCEPT ODRŽIVOG POSLOVANJA čija sam autorica.

Studentica:
Dijana Šoštarić

9. Literatura:

Knjige:

1. Gopel, M. (2022) Poziv na novo promišljanje svijeta, Naklada Ljevak d.o.o., Zagreb
2. Hill, J. (2020) Environmental, Social, and Governance (ESG) Investing: A Balanced Analysis of the Theory and Practice of a Sustainable Portfolio, URL: <https://www.sciencedirect.com/book/9780128186923/environmental-social-and-governance-esg-investing#book-description> , [pristup: 15.07.2022.]
3. Schwab, K., Vanham, P. (2022) Kapitalizam za sve dionike: Globalna ekonomija u korist napretka, ljudi i planeta, Mate d.o.o., Zagreb
4. Tafra-Vlahović M. (2011) Održivo poslovanje: Koncepti, upravljanje, komunikacija, Visoka škola za poslovanje s pravom javnosti “Baltazar Adam Krčelić”, Zapešić

Internet izvori:

5. Alfier, K., (2020), Odgovorno ulaganje i održivost u sektoru financijskih usluga Europske unije, URL: <https://hrcak.srce.hr/242252> [pristup: 30.08.2022.]
6. Basić, L., Ivanišević Hernaus A., (2019), Uloga burze vrijednosnica u sustavu održivih i odgovornih financijskih ulaganja: Analiza poslovnog slučaja, URL: <https://hrcak.srce.hr/229295> [pristup: 26.08.2022.]
7. Berg F., Kolbel J.F., Rigobon R., (2019), Aggregate Confusion: The Divergence of ESG Ratings URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3438533 [pristup: 02.07.2022.]
8. Boffo, R. (2020), ESG Investing: Practices, progress and challenges, OECD Paris, URL: <https://www.oecd.org/finance/esg-investing-practices-progress-challenges.pdf> [pristup: 05.05.2022.]
9. Boromisa, A-M., (2020), Tko će i kako provoditi Europski zeleni plan? URL: https://irmo.hr/wp-content/uploads/2020/11/Analiza_EUROPSKI-ZELENI-PLAN.pdf [pristup: 03.09.2022.]

10. Deset načela Global Compacta, (2020), URL: <https://www.ina.hr/wp-content/uploads/2020/01/10-na%c4%8dela.pdf> [pristup 16.07.2022.]
11. EBA, (2022), Joint Regulatory Technical Standards on ESG disclosure standards for financial market participants, URL: <https://www.eba.europa.eu/regulation-and-policy/transparency-and-pillar-3/joint-rts-esg-disclosure-standards-financial-market-participants> [pristup: 07.09.2022.]
12. Edwards, C. (2022), What is Greenwashing?, URL: <https://www.businessnewsdaily.com/10946-greenwashing.html> [pristup:10.09.2022.]
13. Europski program klimatskih promjena, URL:https://ec-europa-eu.translate.google/clima/eu-action/european-climate-change-programme-en?x_tr_sl=en&x_tr_tl=hr&x_tr_hl=hr&x_tr_pto=sc [pristup:14.07.2022.]
14. Europski zeleni dogovor, (2019), URL: https://eur-lex-europa-eu.translate.google/legal-content/EN/TXT/?qid=1576150542719&uri=COM:2019:640:FIN&x_tr_sl=en&x_tr_tl=hr&x_tr_hl=hr&x_tr_pto=sc [pristup: 03.09.2022.]
15. FINMA, (2022), European supervisory authorities, URL: <https://www.finma.ch/en/finma/international-activities/policy-and-regulation/european-supervisory-authorities/> [pristup: 07.09.2022.]
16. Grey T.R., (2009), Investing for the Environment? The Limits of the UN Principles of Responsible Investment, URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1416123 [pristup: 31.07.2022.]
17. GRI Standards, (2021), A Short introduction to the GRI Standards, URL: <https://www.globalreporting.org/media/wtaf14tw/a-short-introduction-to-the-gri-standards.pdf> [pristup: 28.08.2022.]
18. History of Sustainability, (2013) EPA United States Environmental Protection Agency, URL: <https://web.archive.org/web/20130502230314/http://yosemite.epa.gov/r10/oi.nsf/8bb15fe43a5fb81788256b58005ff079/398761d6c3c7184988256fc40078499b!OpenDocument> [pristup: 09.08.2022.]

19. Hale J., (2021), The Morningstar Sustainable-Investing Framework, URL:https://assets.contentstack.io/v3/assets/blt4eb669caa7dc65b2/blt978916061960d12/6/61b3a77ef6b339160b825de3/SI_Framework_120221.pdf [pristup:14.08.2022.]
20. HANFA, (2020), Obveze objave podataka vezanih uz održivost u sektoru financijskih usluga URL: <https://www.hanfa.hr/media/5101/obveze-objave-podataka-vezanih-uz-odr%C5%BEivost-u-sektoru-financijskih-usluga-copy.pdf> [pristup:21.09.2022.]
21. HANFA, (2021), Europska komisija izvještava o dodatnoj odgodi primjene RTS-ova povezanih s održivosti prema SFDR i Uredbi o taksonomiji, URL: <https://www.hanfa.hr/upozorenja-hanfe/odr%C5%BEivo-financiranje/#section5> [pristup:21.09.2022.]
22. IIA, (2021), Uloga interne revizije u izvještavanju o ESG-u, URL: <https://www.theiia.org/globalassets/documents/communications/2021/june/white-paper-internal-audits-role-in-esg-reporting-croatian.pdf> [pristup: 27.08.2022.]
23. IDOP, Nefinancijsko izvještavanje - pregled novih zakonodavnih obveza, (2022), URL: https://idop.hr/wp-content/uploads/2022/02/EU-Taksonomija_web.pdf [pristup: 06.08.2022.]
24. Incorporating climate change in private markets, An investor resource guide (2022), URL: <https://www.unpri.org/download?ac=16600> [pristup: 14.07.2022.]
25. Infografika-Pariški sporazum, (2020) URL: <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/climate-change/paris-agreement/> [pristup: 21.07.2022.]
26. Kishan S, White N., (2022) A basic guide to ESG investing and why it faces a backlash: Quick Take, URL: <https://www.bloomberg.com/professional/blog/a-basic-guide-to-esg-investing-and-why-it-faces-a-backlash-quicktake/?tactic-page=641053> [pristup: 05.08.2022.]
27. Key aspects of the Paris Agreement, (2015), United Nations Climate Change, URL: <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/the-paris-agreement/key-aspects-of-the-paris-agreement> [pristup 21.07.2022.]
28. Krivačić, D., Antunović, M. (2018), Nefinancijsko izvještavanje: Novi izazov za korporativne računovodstvene sustave, URL: <https://hrcak.srce.hr/file/315977> [pristup: 28.08.2022.]

29. Mišljenje Europske središnje banke, (2021) URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX%3A52021AB0027&qid=1661984836136>
[pristup:01.09.2022.]
30. MSCI ESG Ratings Methodology, (2022), URL: <https://www.msci.com/documents/1296102/21901542/ESG-Ratings-Methodology-Exec-Summary.pdf> [pristup: 14.08.2022.]
31. NDC s – Nationally Determined Contributions, (2022), URL: <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/nationally-determined-contributions-ndcs/nationally-determined-contributions-ndcs> [pristup: 23.07.2022.]
32. Odraž, Globalni ciljevi održivog razvoja do 2030., (2015), URL: https://www.odraz.hr/wp-content/uploads/2020/10/globalni-ciljevi-odrzivog-razvoja-do-2030_web.pdf [pristup: 08.07.2022.]
33. Paris Agreement, (2015), URL: <https://unfccc.int/process/conferences/pastconferences/paris-climate-change-conference-november-2015/paris-agreement> [pristup:21.07.2022.]
34. Pariški sporazum, (2016), URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:22016A1019\(01\)&from=HR](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:22016A1019(01)&from=HR) [pristup: 23.07.2022.]
35. Pariški sporazum – status ratifikacije, (2022), URL: <https://unfccc.int/process/the-paris-agreement/status-of-ratification> [pristup 23.07.2022.]
36. PRI, Principles for responsible investment, (2021), URL: <https://www.unpri.org/download?ac=10948> [pristup: 05.07.2022.]
37. Ribero Duarte, D., Araujo Matias S., (2022), From the NFRD to the CSRD: long story short, URL: <https://www.iflr.com/article/2a647e1ubbp4gen3p7lz5/from-the-nfrd-to-the-csrd-long-story-short> [pristup:31.08.2022.]
38. SFDR uredba, (2021), Uredba o objavama povezanim s održivosti u sektoru financijskih usluga, URL: <https://idop.hr/uredba-o-objavama-povezanim-s-odrzivosti-u-sektoru-financijskih-usluga-sfdr-uredba/> [pristup: 04.09.2022.]
39. UN Global Compact Strategy (2021-2023), URL: https://ungc-communications-assets.s3.amazonaws.com/docs/about_the_gc/UN-GLOBAL-COMPACT-STRATEGY-2021-2023.pdf [pristup: 08.07.2022.]

40. Uredba EU 2019/2088 Europskog parlamenta i vijeća od 27.studenoga 2019. o objavama povezanim s održivosti u sektoru financijskih usluga, (2019), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019R2088&qid=1603357584732&from=EN> [pristup: 04.09.2022.]
41. Uredba (EU) 2020/852 (2020), Uredba (EU) 2020/852 Europskog parlamenta i vijeća od 18. lipnja 2020. o uspostavi okvira za olakšavanje održivih ulaganja i izmjeni Uredbe (EU) 2019/2088, URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32020R0852&from=EN#d1e1676-13-1> [pristup: 23.07.2022.]
42. Who cares wins, (2004), The Global Compact, URL: https://www.unepfi.org/fileadmin/events/2004/stocks/who_cares_wins_global_compact_2004.pdf [pristup:13.08.2022.]
43. World Economic Forum, Toward Common Metrics and Consistent Reporting of Sustainable Value Creation, (2020). URL: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/ch/Documents/risk/deloitte-ch-wef-ibc-esg-metrics-discussion-paper.pdf> [pristup: 06.07.2022.]

You Tube izvor:

44. Hrvatska udruga poslodavaca, (2022), Predstavljanje rezultata analize nefinancijskog/ESG izvješćivanja u Hrvatskoj za 2019 i 2020.g. [You Tube video, 22.03.2022.] URL: <https://www.youtube.com/watch?v=bILzsUeGTiA> [pristup: 30.08.2022.]
45. Uz ESG kriterije do održivog gospodarstva – Future Perfect Business, (2022),[You Tube video, 04.04.2022.] URL: <https://www.youtube.com/watch?v=9TYuP-2qA-g> [pristup: 09.09.2022.]

10. Popis slika:

Slika 3.4. Globalni ciljevi održivog razvoja.....	11
Slika 3.7. Prijelaz u tranziciji na niskougljično poslovanje poduzeća.....	16
Slika 3.9. Europski zeleni plan.....	18
Slika 5.4. Usklađivanje sa zakonodavnim okvirom.....	36

11. Popis tabela:

Tabela 4.2.2. Pokazatelji po ocjenjivaču i kategoriji.....	27
Tabela 5.3. Obveznici sastavljanja i objavljivanja nefinancijskih izvještaja.....	34
Tabela 5.5. Obveznici primjene Standarda izvješćivanja o održivosti.....	39
Tabela 5.5.1. Uvođenje revizije izvješća.....	40